

14 Begroting 2013

Aan de orde is het **debat over de nieuw op te stellen begroting voor 2013**.

De **voorzitter**:

Hoewel het goed is om te zien dat de minister-president zich zo thuis voelt in ons midden, verzoek ik hem om naar zijn eigen plek te gaan, het zogenaamde vak-K. Dat is ook de plek voor de minister van Financiën.

Wij zijn wat later begonnen dan gepland, maar dat is gebeurd op verzoek van de leden. Er is een sprekersvolgorde, namelijk de volgorde op basis van de grootte van de fracties. Er is ook een tijdsindicatie afgesproken. De eerste vier sprekers hebben tien minuten en de volgende sprekers hebben respectievelijk zeven en vijf minuten. Dat zijn maximumtijden. Het is niet per se noodzakelijk om de spreektijd volledig te gebruiken. Laten wij kijken hoever wij vandaag kunnen komen. Wij eindigen met de stemmingen.

Ik geef het woord aan de heer Harbers. Ik zie dat de heer Blok gaat spreken; dat stond niet op mijn lijst.

□

De heer **Blok** (VVD):

Voorzitter. Gelukkig ben ik net als de heer Harbers ooit financieel woordvoerder geweest. Ik hoop dan ook dat ik mij zal redden.

Toen ik hier afgelopen dinsdag stond bij het debat naar aanleiding van de val van het kabinet, sprak ik de zorg uit dat het nu heel moeilijk zou worden om nog een meerderheid te vinden voor de begroting voor 2013 en dat Nederland daarmee het grote risico liep, onvoldoende financiële maatregelen te vinden om de tekorten terug te brengen. Ik kan constateren dat het moeilijk is geworden.

De VVD heeft vanouds de wens om tekorten snel terug te dringen. De afgelopen twee dagen hebben wij heel intensief gesproken met het CDA en nu ook met D66, GroenLinks en de ChristenUnie, die van hun kant wensen toevoegden om een aantal voor hen pijnlijke bezuinigingen voor het jaar 2013 te kunnen uitstellen. Samen met deze partijen zijn wij onder grote tijdsdruk erin geslaagd om eruit te komen. Ik wil vanaf deze plaats dan ook mijn dank uitspreken aan de collega's van GroenLinks, D66, de ChristenUnie en het CDA, die met de heer Harbers en mij een akkoord hebben kunnen sluiten. Dat resulteert erin dat wat de VVD-fractie en deze fracties betreft, de Kamer vanavond in kan stemmen met een brief aan Brussel, een brief waarin Nederland in het kader van het stabiliteitsprogramma verslag doet van de maatregelen die genomen worden om de financiën op orde te krijgen. Die brief bevat een aantal voor Nederland wezenlijke hervormingen, hervormingen, waar de VVD al jaren beweging in wil krijgen. Hervormingen op de arbeidsmarkt, met een wijziging van het ontslagrecht en de WW, waardoor met name kleine werkgevers makkelijker mensen kunnen aannemen. Een hervorming van de woningmarkt. Door zowel de koop- als de huurmarkt te hervormen komt er weer doorstroming en vertrouwen, met alle economische effecten die dat heeft op de huizenbouw, op inrichting, voor leveranciers. Hervormingen in de zorg. De zorg is een ontzettend belangrijke sector in het leven van ons allemaal.

Financieel is zorg echter de hardst groeiende uitgavenpost van de overheid.

Daarnaast hebben wij een basis gelegd voor de begroting voor 2013. Dat betekent gelukkig dat de komende maanden tot de verkiezingen geen verloren tijd zullen zijn. Deze maanden kunnen nuttig gebruikt worden door de regering om in overleg met de genoemde partijen tot invulling van de begroting te komen. Wij moeten eerlijk zijn dat dit akkoord de grondslag legt voor een aantal pijnlijke maatregelen. Het is een akkoord waarvan de effecten door iedereen in Nederland gevoeld zullen worden. Maar het is ook een akkoord dat uitzicht biedt op een echt sterker Nederland.

□

De heer **Samsom** (PvdA):

Voorzitter. Nadat vorige week de gedoogcoalitie bezweek, had Nederland een kans om een nieuwe start te maken, waarmee het begrotingstekort op orde gebracht zou kunnen worden en de pijn die daarmee onvermijdelijk gepaard gaat, eerlijk verdeeld had kunnen worden. Dat lijkt dan een debat te worden over de begroting voor 2013, maar het is veel meer dan dat. In dit debat gaat het om meer dan een begrotingspost, een procent of een financieringsschuif. Het gaat er uiteindelijk om hoe wij samen willen bouwen aan een land van na de bankencrisis en na de eurocrisis, een land van na het meest rechtse kabinet ooit. Een land waarin mensen die veel talent hebben en hard werken, goed kunnen verdienen, maar ook naar vermogen bijdragen aan het oplossen van een financieel probleem, en waarin mensen die wat extra begeleiding nodig hebben, die ook krijgen en zo, via de beschutte arbeid, hun steentje aan de samenleving kunnen bijdragen en daarmee hun respect en hun inkomen kunnen verdienen. Een land waarin de leraren en de politieagenten worden beloond voor het belangrijke en moeilijke werk dat zij dagelijks doen.

Bij alle grote en kleine besluiten, bij alle gedetailleerde discussies over begrotingen, kijken wij altijd door de cijfertjes heen en vragen ons af: wat betekent dit voor het leven van mensen? Wat betekent zo'n begroting voor de politieagent, voor de leraar, voor iemand met een klein pensioen, voor de oud-bouwvakker van 62 die nu met prepensioen is, voor een jong stel in het spitsuur van hun leven met kinderen in de kinderopvang? Wat betekent het voor onze kinderen?

Wij zitten in een ongebruikelijke situatie, de situatie van een land dat in de aanloop naar verkiezingen in een economische recessie en zonder missionair kabinet zit. Die situatie vergt van alle partijen dat zij op zoek gaan naar een gezamenlijke oplossing, een uitweg uit deze crisis, een nieuwe start voor Nederland. In de afgelopen dagen hebben wij, bijna alle Kamerfracties, aangegeven daaraan mee te willen werken, nadat de premier zeven weken had vermorst in het Catshuis. Dat geldt ook voor de Partij van de Arbeid. Wij waren en zijn daarvoor bereid om te bewegen, bijvoorbeeld door de discussie over 3% te beëindigen met een gebaar. Wij waren en zijn bereid om verder te gaan dan de plannen die wij eerder maakten en waarvan vandaag een mooie doorrekening verscheen, op zoek naar de 3%, onder de voorwaarde dat wij tegelijkertijd scherp blijven kijken naar wat die maatregelen doen voor de koopkracht, voor de werkgelegenheid, voor mensen.

De 3% is dus geen principiële kwestie, want uiteindelijk gaat het niet om procenten. Het gaat erom dat de rekening van de crisis eerlijk gedeeld wordt, nu en in de toekomst. Het gaat erom dat de economie blijft draaien en mensen hun werk kunnen behouden, dat ouderen met een klein pensioen of een laag salaris niet opnieuw de rekening betalen. Het gaat er ook om dat er voldoende leraren voor de klas staan bij onze kinderen. Het gaat om de toekomst van Nederland, om het oplossen van de crisis op een eerlijke en verantwoorde wijze. Dat is wel een principiële kwestie.

Wij kennen alleen de contouren nog maar van het pakket dat de afgelopen twee dagen in elkaar is gezet door de Kunduz-coalitie. Daardoor voeren wij hier een enigszins gemankeerd debat. Het roept ook de vraag op hoe het nu verder gaat. Komt er nog een gedetailleerd pakket, vraag ik de minister, met een doorrekening op koopkracht, werkgelegenheid en andere effecten? Of hebben alle fracties zich op voorhand gebonden aan een pakket waarvan we de effecten nog niet kennen? En wanneer komen dan de eerste voorstellen naar de Kamer? Welke voorstellen kunnen eigenlijk nog door de oude Kamer worden behandeld en afgemaakt?

De brief van de minister geeft wel een aantal hoofdpunten van het akkoord weer. De afgelopen dagen en uren is er nogal wat gespeculeerd en gespind over de vraag waarom de fractie van de Partij van de Arbeid uiteindelijk niet heeft meegedaan. Dat speculeren kan nu abrupt eindigen. Hier is het antwoord: dit pakket zet leraren en politieagenten op de nullijn, jaagt vutters de bijstand in, maakt de dagelijkse boodschappen procenten duurder, vermindert de kans op een baan voor ouderen en vraagt vrijwel niets van de hoogste inkomens. Dit is niet de nieuwe start waar Nederland naar snakke; dit is een valse start, die Nederland tekortdoet. De afgelopen twee jaar hebben agenten en leraren er geen cent bij gekregen terwijl alles duurder werd en de kosten van de zorg en de kinderopvang en de huren enorm stegen. De lasten eerlijk delen, is dus niet opnieuw het salaris van diezelfde mensen bevriezen, simpelweg omdat dit de makkelijkste bezuinigingspost voor 2013 is; grote verhalen over onderwijs en veiligheid en intussen de belangrijkste hoeders van die veiligheid en van het onderwijs de rug toekeren.

De afgelopen twee jaar zijn de allerhoogste inkomens consequent ontzien, terwijl de lagere inkomens er met een aantal procenten op achteruit zijn gegaan. De lasten eerlijk delen zou dus betekenen dat er ook van die allerhoogste inkomens eindelijk een extra structurele bijdrage wordt gevraagd. Waar is die extra bijdrage? Waar is bijvoorbeeld de aftopping van de pensioenen voor de hogere inkomens? Die stond nota bene wel in het Catshuisakkoord. Laten GroenLinks en de ChristenUnie dat dan lopen? Lasten eerlijk delen is ook niet een 62-jarige bouwvakker met prepensioen straks de bijstand in jagen omdat de pensioenleeftijd opeens is opgetrokken. Waar is het sociale gezicht van de partijen van de Kunduz-coalitie? Wat zegt de minister tegen hen die zich niet meer kunnen voorbereiden op deze situatie? En waarvoor? Voor een "lousy" 100 mln. in 2013?

Mijn vraag aan de regering en de fracties is: waarom? Kon u geen alternatieven vinden? Minder dan 0,1% extra belasting op de hoogste vermogens levert meer op. Waarom wilde u niet wachten met de invoering? Bovendien – ik zeg dit met klem tegen VVD, ChristenUnie en CDA, die eerder het pensioenakkoord mede vormgaven – zou iedereen die een breed gedragen uitweg uit de crisis

wenst, zich goed moeten bezinnen voordat hij een breed gesteund compromis opblaast. Ga straks nou niet klagen over onnodige polarisatie en een falende polder. Dit is een bewuste aanval op de overlegeconomie, ooit de basis van ons economische succes.

Ja, er staan ook mooie afspraken in dit akkoord. Het terugdraaien van een aantal akelige bezuinigingen van Rutte I is een goede zaak. Het kan echter niet verbloemen dat dit akkoord voor 90% een voortzetting is van dat rechtse regeerakkoord, aangevuld met een aantal akelige maatregelen uit het Catshuisakkoord die juist voor al die andere mensen zo beroerd uitpakken.

De Partij van de Arbeid is dus teleurgesteld. Nederland had een nieuwe start kunnen maken, op weg naar een mooier Nederland. Teleurgesteld. Maar meer nog dan dat zijn wij strijdbaar, want zolang het pakket niet definitief is – we hebben nu begrepen, gezien de hoofdlijnen waarin nog zoveel moet worden uitgewerkt, dat dit gewoon nog lang niet het geval is – bestaat de mogelijkheid om verkeerde maatregelen ten goede te keren. Wij zullen iedere kans blijven grijpen om ervoor te zorgen dat het oplossen van de financiële problemen op een eerlijke en verantwoorde manier gebeurt. Iedere kans: voor de zomer, na de zomer en daarna.

De heer **Wilders** (PVV):

Voorzitter. Ik feliciteer de Kunduz-coalitie met haar succes. Dankzij haar springt Nederland straks over zijn eigen schaduw, jammer genoeg zonder parachute. Dit is namelijk de realiteit: Brussel regeert en Brussel dicteert; de Nederlandse burger gireert en de burger crepeert. Zeven weken lang vocht de PVV in het Catshuis als een leeuw om de kille onweersbuien buiten te houden, maar de Kunduz-coalitie heeft de deuren vandaag weer wagenwijd opengezet. Niet alleen de Hedwigepolder wacht de zondvloed. In elke huiskamer van Nederland zal het de komende jaren gaan regenen. Zeven weken lang hield de PVV de rug recht, maar "FC Kunduz" boog binnen 24 uur. Eén mailtje uit Brussel en ze springen allemaal in de houding. Eigenlijk is het wel knap, in 24 uur een pakket in elkaar flansen dat de burger zo hard treft. Een prachtig akkoord, als je tenminste een windmolen bent of een naar subsidie hunkerende shag rokende milieuactivist. Maar een waardeeloos akkoord als je een hardwerkende belastingbetaler bent.

De partijen boden tegen elkaar op om het Brusselse dictaat zo snel mogelijk te mogen tekenen. "Wilt u er sambal bij, mijnheer Barroso?" "Graag, mijnheer Blok." Op de dag dat zelfs de voorzitter van het Europees Parlement zegt dat de ondergang van de Europese Unie nabij is, tekent de FC Kunduz nog even snel de capitulatie voor Brussel. En daar in Brussel lachen ze zich suf. Hun kostje is gekocht. Zij kunnen levenslang lunchen terwijl wij hier de broekriem aanhalen. Volgend jaar eist Holle Bolle Brusselse Gijs nog eens 10 mld. extra. Nederland gooit al 7 mld. in die bodemloze Europese put. Daar komt straks als het aan Brussel ligt nog eens een half miljard bij. Kent hun hebzucht een grens? Is hun honger ooit gestild?

De PVV wees het Catshuispakket af. Het pakket zou onze economie kapot maken en de rekening van de eurocrisis bij de burgers dumpen en dan vooral bij de AOW'ers. En wat doet FC Kunduz? Die laat Henk en Ingrid alsnog bloeden op bevel van Brussel. FC Kunduz is vooral FC Knudde.

Wilders

Wat zit er in het pakket? Er wordt 1 mld. bezuinigd op de zorg. Iedereen moet sneller doorwerken tot 66 jaar. De hypotheekrenteaftrek gaat eraan. De btw gaat omhoog. De ontslagvergoeding wordt geslacht. Mensen kunnen straks ontslagen worden en bankroet thuis op de bank gaan zitten. Bij FC Kunduz geen cent loonsverhoging voor de politieagenten en de onderwijzers, maar wel meer geld naar linkse hobby's als zonnepanelen en kunst. En de 4 mld. ontwikkelingshulp blijft natuurlijk in stand. Kortom, minder in de portemonnee en meer werkloosheid. De enige mensen die vandaag de vlag uithangen, zijn de ongekozen eurocraten in Brussel en hun vriendjes in Griekenland. Dankzij hen gaan veel salarissen volgend jaar niet omhoog. Dankzij hen wordt een keertje tanken een nog duurdere grap.

Ook mijn partij, ook de PVV, wil het tekort naar 3% terugbrengen, maar niet in 2013 maar pas in 2015. Zo voorkomen wij dat onze economie kapot bezuinigd wordt. Ons pakket ziet er heel anders uit dan dat van het krukken-team van FC Kunduz. Het pakt de overheid wel en de burger niet. Wij bezuinigen in 2013 bijna 8 mld. Het mes in de overheid. Het mes in subsidies. Snijden in ontwikkelingshulp. Weg met die onzinnige groene aftrekposten. Ons leger niet meer over de hele wereld inzetten. Wat we wel verhogen, is de bankenbelasting. Met dat pakket hebben wij voor volgend jaar zelfs ruimte voor een lagere btw. Die verlagen wij van 19% naar 18%. Dat is geweldig voor onze economie. Mensen geven meer uit. Voor onze bedrijven is dat geweldig nieuws. Een aantal maatregelen uit het verleden draaien we terug, zoals de Wet werken naar vermogen, de lagere kinderopvangtoeslag, het verhogen van de AOW-leeftijd, de huurverhoging van 5% en de pijnlijke bezuinigingen op het passend onderwijs. Voor ons pakket, voor het PVV-pakket geldt: jammer als je een bank bent; prima als je een hardwerkende burger bent.

Voorzitter. Er is ook goed nieuws. Het goede nieuws is dat de burger het dadelijk allemaal mag zeggen. Willen we het pakket dat vandaag is gepresenteerd nou echt? Willen we het nu echt dat een of andere ongekozen eurocraat zegt: hier is een hoepel; spring er maar doorheen? Of willen we weer de baas worden in eigen huis, in eigen land? Het goede nieuws is dat er in september verkiezingen zijn. Wij zullen er alles aan doen om ervoor te zorgen dat de verkiezingen een referendum worden over de euro, over de Europese Unie, over de ongekozen eurocraten, over de eurocrisis en over Brussel. Voor de PVV wordt het behoud van onze eigen, onze nationale soevereiniteit de inzet van de verkiezingen. Zelf beslissen over onze begroting. Zelf beslissen over ons geld, onze grenzen, ons land en vooral ook onze toekomst. Zelf beslissen wie we binnenlaten en wie niet, wat we onder water zetten en wat niet, waar we geld aan uitgeven en waaraan niet. Het gaat ons om onze vrijheid en onze onafhankelijkheid. Baas in eigen huis, baas in eigen land. Ik verheug mij op de verkiezingen.

De heer **Van Haersma Buma** (CDA):

Voorzitter. Het is nog maar twee dagen geleden dat het debat plaatsvond over het bijna-akkoord in het Catshuis en de val van het kabinet. Ik was toen somber over de kansen op een akkoord voor de begroting van 2013. Het leek alsof de crisis zou verdiepen met een diep verdeelde Tweede Kamer. Maar wat er de afgelopen dagen is gebeurd, is buitengewoon. Er is hoop op een oplossing van

de crisis, hoop voor Nederland. Twee dagen geleden leek het erop dat het kabinet kon volstaan met een kort briefje aan Europa waarin zo iets stond als: "Beste Olli Rehn. We hebben in Nederland een groot tekort. Dat houden we nog wel even. Groetjes, Mark Rutte en Jan Kees de Jager. PS Alle andere landen moeten zich wel aan de regels houden."

De heer **Van Haersma Buma** (CDA):

De brief die wij vandaag bespreken, is lang en heel anders van toon. Namens het kabinet is minister Jan Kees de Jager de afgelopen twee dagen als een wervelwind door het Tweede Kamergebouw getrokken. Drie fracties zijn bij elkaar gaan zitten. Zij wilden in deze crisis over hun schaduw heen springen. De fracties van D66, de ChristenUnie en GroenLinks schoven het partijbelang aan de kant. Van haar kant stak de coalitie haar hand uit naar hen. Mijn grote waardering gaat uit naar het werk van de minister van Financiën, maar zeker ook naar de collega's Sap, Pechtold en Slob en natuurlijk ook naar collega Blok, met wie ik al wat langer aan het onderhandelen was. De CDA-fractie was graag bereid om er alles aan te doen om een akkoord te bereiken. Dit is zo'n week waarin je niet wegloopt, maar je verantwoordelijkheid neemt. Nederland is er immers niet voor de politiek, maar de politiek is er voor Nederland.

In de afgelopen zeven weken hebben wij geen akkoord kunnen bereiken, maar gelukkig hebben wij daar wel meer dan een basis kunnen leggen. Het beste voorbeeld daarvan is de woningmarkt. Wie had zeven weken geleden kunnen denken dat er zo veel draagvlak zou zijn voor de enorme hervorming die nu op de woningmarkt zal plaatsvinden? Het gaat om de koopmarkt, de huurmarkt en de overdrachtsbelasting. Dat sterkt het vertrouwen van mensen, dat sterkt het vertrouwen in de economie en dat sterkt ook het vertrouwen in de politiek.

Laten wij echter één ding niet verbloemen: alle Nederlanders zullen de maatregelen uit dit akkoord voelen. Bezuinigen doet pijn, maar wij doen het voor Nederland en voor het Nederland van onze kinderen. Wij mogen hen niet opzadelen met onze schulden. De Tweede Kamer stond deze week voor de keuze: werken wij ons omhoog uit de crisis, of werken wij ons juist dieper de crisis in? Na vandaag durf ik te zeggen dat het in onze macht ligt om uit de economische crisis te komen. De CDA-fractie wil daar verantwoordelijkheid voor nemen. Vijf partijen hebben de handen ineengeslagen. De CDA-fractie doet een laatste appel op de partijen die zich nog niet hebben aangesloten: het is nog niet te laat; het kan nog.

De heer **Samsom** (PvdA):

Wat kan er dan nog veranderen aan het pakket?

De heer **Van Haersma Buma** (CDA):

De afgelopen week was er alle mogelijkheid toe. Als ik nu hoor wat u allemaal anders wilt dan dit pakket, denk ik: als u het woord "samen", dat u uitsprak, werkelijk serieus nam, had u echt eerder in deze week mee kunnen doen. De deur stond open; de handen waren uitgereikt, maar u was niet thuis.

De **voorzitter**:

Wilt u proberen via de voorzitter te spreken?

Van Haersma Buma

De heer **Samsom** (PvdA):

Ik stelde een heel andere vraag aan de heer Van Haersma Buma, namelijk: wat kan er dan nog veranderd worden? Of is de oproep aan het einde van zijn betoog een loze?

De heer **Van Haersma Buma** (CDA):

Nee. Het akkoord dat hier ligt, bevat heel veel wat uw partij zou moeten aanspreken. Ik realiseer mij dat u nog niet alles wist. U sprak over de hoogste inkomens. De hoogste inkomens en vermogens zullen wel degelijk worden aangepakt. U kunt zeggen "ik kan niet leven met dat akkoord" of u kunt vragen "wat gaat u nog veranderen?", maar ik zou zeggen: kijk liever naar wat erin staat wat u wel kunt accepteren, wat u deze week had kunnen accepteren. Uw vraag "wilt u alstublieft nu nog iets veranderen?" kaats ik terug. Ik zeg: was de afgelopen week uit uw kamer gekomen en had meeonderhandeld, want Nederland heeft het nodig dat we het samen doen.

De heer **Samsom** (PvdA):

Dat hebben wij gedaan; alleen, die poging is gestrand. Dat kan in de politiek, omdat je een andere afweging maakt over wat goed is voor Nederland. Aan het einde van zijn betoog zei de heer Van Haersma Buma: sluit u zich aan. Dat betekent dus: teken bij het kruisje. Dat doen wij niet voor een pakket dat niet goed is voor Nederland.

De heer **Van Haersma Buma** (CDA):

Dat is een vreemde constatering. Als wij zeggen dat wij samen uit de crisis moeten komen, dan horen wij dat van het begin af aan met ons allen samen te doen. Dan weet je dat je moet inleveren. Het CDA heeft ingeleverd, de VVD heeft ingeleverd, de ChristenUnie heeft ingeleverd, D66 heeft ingeleverd en GroenLinks heeft ingeleverd. U had ook moeten inleveren, maar blijkbaar was u niet bereid om zo veel in te leveren als nodig was voor een akkoord. Dat is uw keuze.

De heer **Samsom** (PvdA):

U hebt het misschien gemist, maar de Partij van de Arbeid heeft twee weken geleden een aantal stappen gezet met betrekking tot de arbeidsmarkt die we tot nu toe nooit hadden gezet. De Partij van de Arbeid heeft, gisteren al, aangekondigd dat er te praten valt over het einddoel van 3%. Vanochtend heeft zij dat nog eens scherper gesteld. Wij hebben bewogen. Uiteindelijk is er een pakket komen te liggen met maatregelen zoals de nullijn voor leraren en politieagenten, zoals de btw-verhoging van 2% en zoals het niet structureel aanpakken, het vragen van iets extra's, van de hoogste inkomens. Over zo'n pakket had ik graag nog doorgesproken om dat soort maatregelen in balans te brengen met het uiteindelijke doel. Dat dit niet kan, is een politieke keuze. U hebt ook een politieke keuze gemaakt.

De heer **Van Haersma Buma** (CDA):

Dit is een beetje de PvdA die ik van vroeger ken. Er is een moeilijk bevochten compromis en wat zegt de PvdA: het moet anders. Dat is echter niet de aard van een moeilijk bevochten compromis. De aard van een moeilijk bevochten compromis is dat je dit verdedigt. Dat doe ik hier. U noemt nu een aantal dingen die tot de kern van het akkoord behoren. Ik wil het u wel zeggen: als je van een militair de nullijn vraagt, dan mag je dat ook van een politieagent vragen. Als je van iemand die bij een gemeente achter de balie zit, de nullijn vraagt, dan vraag je dat ook

van een onderwijzer. Het zijn namelijk dezelfde mensen, die allemaal even hard werken voor Nederland. Wij zijn eerlijk tegen die mensen. Wij zeggen: wij kunnen u niet bieden dat de lonen omhooggaan, want wij geven in Nederland te veel uit. Willen wij Nederland sterk maken voor de toekomst, dan moeten wij allemaal een bijdrage leveren. U maakt de keuze: sommigen wel, sommigen niet. Dit akkoord vraagt echter om een bijdrage van iedereen, van lagere én hogere inkomens.

De **voorzitter**:

Ik wil nu echt tot een afronding van dit interruptiedebat komen. Mijnheer Samsom, u kunt een manier van interrumperen kiezen die dat bevordert.

De heer **Samsom** (PvdA):

Wij zullen eens kijken of ik dat nog leer.

Mijnheer Van Haersma Buma, u zegt dat het een compromis is. Dat klopt; het is uw compromis. Wij hebben daar niet aan meegedaan. Wij hebben er ook niet aan mee kunnen doen. Dat betreuren wij, omdat er anders een ander pakket had voorgelegen. Dat is jammer, maar wij waren het er al over eens: dat is uw keuze.

De heer **Van Haersma Buma** (CDA):

Dit is echt niet sterk, mijnheer Samsom. U hebt alle kans gehad, maar u hebt uw kans niet gegrepen. U had wel moeten meedoen.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD):

Het CDA zegt dat je best tegen een politieagent mag zeggen: wij hebben geen geld om u meer te betalen. Dan zou ik echter wel verwachten dat je de arbeidsvoorwaarden van politieagenten niet zo rücksichtslos uitholt. Ik heb echter een aantal vragen over een ander onderwerp. Ik wil heel graag het volgende weten. Wij hebben dit pakket een kwartier voor aanvang van het debat gekregen. Het kan dus zijn dat ik het gemist heb, maar ik heb berichten gehoord over de Hedwigepolder. Is er volgens de heer Van Haersma Buma een afspraak gemaakt over het wel of niet ontpolderen van de Hedwigepolder? En wat wordt er precies gedaan met de afspraken over natuur? Ik doel op het uitgangspunt dat er 200 mln. minder op natuur wordt bezuinigd.

De heer **Van Haersma Buma** (CDA):

Het was zeker één van de wensen van met name GroenLinks, D66 en de ChristenUnie om de bezuiniging op natuur terug te draaien. Mijn stelling was: het grote doel is dat wij samen iets doen om Nederland sterker te maken. Dan doe je dingen die andere partijen belangrijk vinden. Het is nu aan het kabinet om met de Kamer invulling te geven aan de opgave hoe die bezuiniging wordt teruggedraaid. Het is op zich de vraag wat de Hedwigepolder te maken heeft met het oplossen van de crisis. Er is echter wel een link, want de kosten van de natuurcompensatie zijn aanzienlijk. Daarom vindt het CDA het reëel dat anderen zeggen: als je vindt dat de Hedwigepolder niet onder water moet, moet je ook een compensatie voor dat geld regelen. Dat is een opdracht waar wij mee bezig zijn en daar zijn kansen voor. Water komt er voorlopig nog niet in de Hedwigepolder, maar wel maximaal voor een derde.

Van Haersma Buma

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD):

Oké, ik begrijp dat er dus geen afspraak over de Hedwigepolder is gemaakt. Ik begrijp dan ook het volgende over de natuur. Als je de cijfers een beetje kent, weet je dat je voor die 200 mln. geen ecologische verbindingzones kunt aanleggen. Het klopt toch dat het CDA een hekel heeft aan die verbindingzones en dat die er met dit akkoord ook niet komen? Dat heeft het CDA dus maar weer mooi binnengesleept.

De heer **Van Haersma Buma** (CDA):

Het is crisis en dan heb je dus minder ecologische verbindingzones dan zonder crisis. Dat is een feit. Dat neemt echter niet weg dat dit akkoord u volgens mij moet aanspreken. U hebt namelijk niet zoveel met rode diesel, om maar een voorbeeld te noemen. Er zit een vergroening in het pakket die u kan spreken. In de Kamer kun je dan twee dingen doen. Je kunt zeggen: in mijn eigen partijprogramma staat iets anders. Als wij dat allemaal zeggen, zouden wij hier niet met een akkoord staan. Als wij echter allemaal over onze schaduw heen stappen, kunnen wij tegen Nederland zeggen: de Kamer heeft het probleem opgelost; de Kamer pakt de crisis aan. Dat zou het mooiste zijn dat wij vandaag kunnen doen.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD):

Volgens mij heeft het CDA het best goed gedaan in de onderhandelingen. De Hedwigepolder gaat namelijk voorlopig niet onder water en er komen geen ecologische verbindingzones. Ik ben benieuwd wat het CDA nog meer van tafel heeft gekregen. Is er ook gesproken over een vleestaks en over de landbouwsubsidies?

De heer **Van Haersma Buma** (CDA):

Laat ik voorstellen dat het mij nog niet helemaal helder is wat de invoering van een vleestaks op zichzelf bijdraagt aan het oplossen van de crisis. Er is echter over gesproken. Ik vind het heel aardig dat mevrouw Ouwehand allemaal detailmaatregelen noemt. Er is echter heel serieus over vergroening gesproken omdat een aantal partijen daar grote behoefte aan had en omdat het ook een belangrijk onderwerp is. Mijn stelling is dat dit onderwerp misschien niet over de vleestaks gaat, maar wel over een duurzame economie en een duurzame toekomst. Daar werk ik graag aan mee.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD):

De heer Van Haersma Buma kan best een keer met de Partij voor de Dieren overleggen over wat zo'n vleestaks oplevert, maar hij is misschien niet geïnteresseerd in miljarden.

Ik concludeer dat het CDA heeft bereikt dat de Hedwigepolder niet onder water gaat, dat er geen ecologische verbindingzones komen, dat er geen vleestaks wordt ingevoerd en dat over de landbouwsubsidies niet wordt gesproken. Gefeliciteerd CDA!

De heer **Van Haersma Buma** (CDA):

Hartelijk dank, mevrouw Ouwehand. Als ik meer felicitaties in ontvangst kan nemen, blijf ik nog even staan.

De **voorzitter**:

Ik denk het niet.

De heer **Van Haersma Buma** (CDA):

Nee, dan ben ik klaar.

De **voorzitter**:

Het spijt me dat ik u moet teleurstellen, mijnheer Van Haersma Buma.

□

De heer **Roemer** (SP):

Volgens mij was uw betoog een aardige sollicitatie, mijnheer Van Haersma Buma.

Voorzitter. Mijn complimenten aan minister De Jager, die met vijf partijen uit deze Kamer in twee dagen datgene voor elkaar kreeg wat daarvoor in zeven weken niet is gelukt: een meerderheid voor bezuinigingen. Daarmee heeft hij het kabinet-Rutte gereanimeerd. Mijn complimenten daarvoor.

Al snel werd duidelijk dat de Kunduz-coalitie bereid was om te bekijken of ze eruit zou komen. Het uitgangspunt bleef een begrotingstekort van 3%. Dat uitgangspunt hebben wij al langere tijd als "zeer onverstandig" betiteld. Deze coalitie hield daar toch aan vast, nota bene op de dag dat Brussel zelf vraagtekens begint te zetten bij die norm van 3%.

Ik ben niet geheel ongelukkig met dit akkoord. Laten we eerlijk zijn, er staan een aantal verbeteringen in ten opzichte van het Catshuisakkoord. Sterker nog, met tal van voorstellen kunnen wij uitstekend leven. Ook wij stellen voor om een aantal bezuinigingen terug te draaien, bijvoorbeeld op zorg, het onderwijs, de vergroeningsvoorstellen, de gezinstoets, de ontwikkelingssamenwerking en de natuur- en cultuurvoorstellen. Ik kan echter in een half uurtje onmogelijk beoordelen hoe het er allemaal precies uit gaat zien. Ik was eerst blij dat de bezuiniging op de ggz zou worden teruggedraaid, maar bij iets verder lezen, zie ik dat die bezuiniging maar gedeeltelijk wordt teruggedraaid.

Toch kunnen wij onmogelijk instemmen met dit pakket. Iedereen weet dat een verhoging van de btw vooral de lagere inkomens zal treffen. Daarnaast zal dit een enorme aanslag betekenen op het midden- en kleinbedrijf. Het verhogen van de btw zal de consumptie, de interne markt, verder laten dalen, en dat in crisistijd. Ook het voorstel voor de nullijn voor bijna de gehele publieke sector is heel slecht. Bovendien vind ik het schandalig om mensen uit de publieke sector, onder anderen agenten, leraren en vuilnismannen, nu te straffen voor iets waarvoor zij niet verantwoordelijk zijn. Ook huurders blijven de klappen krijgen. Het moge duidelijk zijn dat wij al helemaal niet enthousiast worden van het nog eerder verhogen van de AOW-leeftijd. Het zal de jeugdwerkloosheid bovendien verder doen toenemen. Juist in crisistijd de ontslagbescherming aantasten, zal ervoor zorgen dat nog meer werknemers wegwerppersoneel worden. Juist deze delen uit het akkoord zullen het vertrouwen verder doen afnemen. Dit zijn in de ogen van de SP niet de sociale en menselijke maatregelen waar Nederland op zit te wachten.

De verkiezingen zijn begin september. Daarna zal deze begroting linksom of rechtsom opnieuw worden beoordeeld en wellicht onder in de kattenbak terecht komen. In dat geval is de enige meerwaarde dat wij vandaag een brief naar Brussel kunnen sturen, een brief, ondertekend door een demissionaire minister, met rekensommen en langetermijndoorrekeningen die wellicht nooit werkelijkheid zullen worden. Ik stel dan ook voor dat de minister duidelijk op de brief naar Brussel zet "maximaal houdbaar tot 12 september".

Roemer

Is er nou met ons te praten over bezuinigingen? Ja, natuurlijk, maar nog meer is met ons te praten over de volgende vragen: hoe willen wij Nederland verder gaan opbouwen, hoe verdelen wij de lasten eerlijker, hoe gaan wij uiteindelijk een einde maken aan de villasubsidie, wat gaan wij uiteindelijk doen met vermogensbelastingen, hoe gaan wij de marktwerking in de zorg en de daarmee gepaard gaande bureaucratie verder terugdraaien en hoe gaan wij in Nederland de armoede, vooral bij kinderen, eens daadwerkelijk aanpakken?

Wat ik helaas heb gemist, maar waar wij het komende jaar echt naartoe moeten, is het opzetten van een eenmalig investeringsprogramma om de economie juist een impuls te geven. Wij zijn daartoe bereid, vooral nu de bouw en het mkb schreeuwen om hulp. Haal meer werk naar voren. Investeer daarin, opdat wij in 2013 meer mensen aan het werk krijgen.

Wij vinden het onverstandig om mensen met een kleine beurs in tijden van crisis extra te belasten. We gaan ook niet mensen in onzekerheid storten door hun rechten te beknotten als zij hun baan verliezen. Vertrouwen terugwinnen doe je niet door huurders juist nu extra te belasten en te bezuinigen op de huurtoeslag. Dat doe je ook niet door mensen veel langer te laten werken terwijl anderen nu al nauwelijks werk vinden. Dat doe je niet in crisistijd. Zo herstel je niet het vertrouwen in de economie. Zo herstel je niet het vertrouwen in de politiek.

De volksvertegenwoordigers die in september worden gekozen, moeten uiteindelijk over de begroting voor het volgende jaar gaan stemmen. Meteen na de val van het kabinet heb ik gepleit voor vroege verkiezingen. Eerder dan ik had durven hopen, is nu wel duidelijk geworden waar de verschillende partijen in deze Kamer voor staan. Zoals ik al zei, ik ben niet geheel ongelukkig met dit akkoord. Dit akkoord is naar mijn mening namelijk een mooie inzet voor die verkiezingen. Het is maar goed dat wij dit de kiezer kunnen voorleggen. Deze dagen hebben nog duidelijker gemaakt waar iedereen hier voor staat. Ik kijk uit naar een warme, linkse zomer.

De heer **Pechtold** (D66):

Voorzitter. Na een vroege start liep ik vanmorgen even op de tweehandsboekenmarkt op het Plein voor de Tweede Kamer. Een van de boekenhandelaars sprak mij aan en zei: "Als ik € 100 verdien en ik geef € 107 uit, dan heb ik een probleem, en als ik dat elke dag doe, dan heb ik een nog veel groter probleem. Wanneer beseffen jullie dat nou eens? Bezuinig eens! Schiet eens op!". Helaas voor hem heb ik daarom geen boek gekocht, maar ik ben wel snel naar binnen gegaan.

Na de breuk in het Catshuis dachten de mensen: de politiek maakt niets meer klaar. Toen vond ik het belangrijk om te laten zien wat we wel kunnen. 48 uur geleden stonden wij hier ook tijdens een debat over het mislukken van de onderhandelingen in het Catshuis, een debat over de val van het kabinet-Rutte/Verhagen, een debat over de chaos die toen heerste. En toen al zei ik: ik wil vooruitkijken; de blik op de toekomst, op de komende verkiezingen, op een nieuw kabinet. Maar er was eerst nog een klus te klaren. Aanpakken en doorpakken voor een stevig akkoord voor 2013. Ik zei letterlijk: laten we de komende dagen zien wat we wel kunnen, waar we elkaar wel kunnen vinden.

Die handschoen heeft de Kamer opgepakt. Het was een open proces. Fracties hebben een kans gehad en sommige zelfs meerdere kansen. Het was een proces met de minister van Financiën als kundig verkenner, waarvoor ik hem dank. Ik dank hem voor zijn constructieve opstelling, evenals staatssecretaris Weekers.

De heer **Van der Staaij** (SGP):

Complimenten voor de inzet van ook de heer Pechtold voor een stevig pakket aan maatregelen. Ik hoorde hem zeggen dat het een open proces was en dat iedereen zijn kansen heeft gehad. Ik heb wel veel de vraag gehad: waarom zat de SGP niet aan de onderhandelingstafel? Wat is het antwoord van de heer Pechtold daarop?

De heer **Pechtold** (D66):

De verkenner is bij alle fracties inclusief het lid Brinkman langs geweest, heeft contact gezocht en deed ons elke keer verslag van de bevindingen. Ik heb dat zelfs nog tussentijds gevraagd. Voordat de verkenner bij D66 langs kwam, hebben wij met GroenLinks en de ChristenUnie de koppen bij elkaar gestoken om te kijken hoe we met 25 zetels voort konden maken en tijd konden besparen. Dat is mijn verantwoordelijkheid in dit proces.

De heer **Van der Staaij** (SGP):

Weet de heer Pechtold nog dat hij mij hier aan de microfoon riep om eens even te zeggen hoe het allemaal gegaan was en op eerlijkheid aandrong? Wat is er dan waar van de tekst in het Nederlands Dagblad dat de heer Pechtold gewoon heeft gezegd: ik had er geen behoefte aan dat de SGP aan tafel kwam? Dat is een heel andere tekst, een heel heldere tekst en heel wat anders dan dat gezwam van daarnet!

De heer **Pechtold** (D66):

Op de vraag of er nog andere partijen geconsulteerd worden, heb ik gezegd dat ik niet over andere zaken wilde praten dan financiën. En, voorzitter, daar is het bij gebleven.

De heer **Van der Staaij** (SGP):

Het klopt dus niet dat de heer Pechtold gezegd zou hebben "ik had er geen behoefte aan dat de SGP aan tafel kwam"?

De heer **Pechtold** (D66):

Ik had geen behoefte om veilig te stellen of er twee zetels extra meededen. Nee, dat heb ik niet. Daar ben ik transparant over. Ik heb met de verkenner onderhandeld.

De heer **Van der Staaij** (SGP):

Oké, als dat het punt is, dan zeg ik het volgende tegen de heer Pechtold. Ik zou het dan heel mooi vinden als de verkiezingen zouden aflopen conform de peilingen van nu: dat er net één of twee zeteltjes te kort zijn voor dit pakket. En dan kom ik wel bij de heer Pechtold met wat aanvullende wensen. Ik vind dat hij als democraat en man van de transparantie vanavond lelijk door de mand valt.

De heer **Pechtold** (D66):

Ik snap de verontwaardiging of het gevoel van verontwaardiging als vanaf de achterbank er eerst van alles mogelijk was en de heer Van der Staaij daar meerdere malen op bevroegd is. De verantwoordelijkheid voor het proces lag echter bij de verkenner. Wij hebben met drie fracties

Pechtold

gesproken en vervolgens met de coalitie. Ik heb helemaal niets in dit proces waar ik op dit moment van denk: daar heb ik de SGP te kort gedaan.

Voorzitter. Al sinds we weten hoe somber ons land ervoor staat, heb ik een duidelijk doel: meer hervormingen om Nederland echt vooruit te brengen, slechte kabinetsbezuinigingen terugdraaien, de economie weer laten groeien, maar wel groener dan dit kabinet, meer mensen aan het werk, minder lastenverzwaringen dan het kabinet en het belangrijkste: de rekening eerlijk verdelen over alle generaties. En dus voldoen aan Europese afspraken, niet omdat Brussel het wil maar omdat wij dat willen.

De tijd was kort, de opgave was groot maar de wil om eruit te komen, bleek nog groter. De bijbehorende mediastilte – gelukkig van korte duur – heeft dit keer tot resultaat geleid, ondanks een paar moeilijke fases.

Nu sta ik hier om verantwoording af te leggen, zoals dat hoort in een democratie. De begroting voor 2013 staat stevig in de steigers. De brief die wij eerder vanavond kregen is natuurlijk een akkoord op hoofdlijnen. De concrete uitwerking zal, ook volgens Brusselse afspraken, op 11 mei klaar zijn. Met de steun van een constructieve oppositie van D66, GroenLinks en de ChristenUnie heeft een meerderheid van de Kamer binnen 48 uur bereikt dat 2012 geen verloren jaar is. In 48 uur is besproken en beklonken waar vijf jaar lang een taboe op rustte: een stevig hervormingsakkoord om Nederland sterker uit de crisis te laten komen. Dit pakket, waarin veel ambities van D66 worden verwezenlijkt, kan het begin zijn van herstel van vertrouwen; het vertrouwen van mensen en bedrijven in onze economie, het vertrouwen van Europa in de financiële markten en in de Nederlandse overheid en, het belangrijkste, het vertrouwen van mensen in de politiek, omdat zij nu hebben gezien dat er wel politici zijn die de moed hebben om hun partijbelang te overstijgen.

Dit pakket vraagt opofferingsgezindheid van partijen maar nog meer van al die mensen die wij vragen om hieraan hun bijdrage te leveren. Ik durf dat te doen omdat er zo veel op het spel staat en ook omdat er zo veel tegenoverstaat, zoals het terugdraaien van slechte bezuinigingen op het passend onderwijs, het persoonsgebonden budget, de geestelijke gezondheidszorg, cultuur, natuur, het openbaar vervoer, de toegang tot de rechter en de griffierechten. Ontwikkelingssamenwerking blijft op niveau.

Met dit akkoord gaan wij het land hervormen vanuit het politieke midden. Wij gaan een forse stap zetten met de hervormingen die ik al jaren wil. Mensen krijgen zekerheid dankzij hervormingen op de woningmarkt. Iemand die zijn baan verliest, kan straks sneller weer aan de slag dankzij een moderner ontslagrecht. Wij gaan langer werken; niet pas in 2020 maar al geleidelijk vanaf volgend jaar. Wij vergroenen de economie en de vervuiler betaalt. De inkomstenbelasting gaat omlaag zodat werk beter loont. De heer Roemer sprak zojuist over de nieuwe lichte politici per september. Zij krijgen een wachtgeld gelijk aan de WW-duur. Weg met dat absurde wachtgeld tot nu toe! En onder de streep zijn er minder lasten dan in het Catshuis.

Het is een ongebruikelijke situatie: de Kamer regeert en het kabinet ondersteunt en voert uit. Dit akkoord zet Nederland na jaren van stilstand weer in zijn vooruit. Begin september zal de kiezer spreken. De keuze is helder. Vallen wij terug in een politieke patstelling of komt er een hervormingskabinet, een kabinet van de vooruitgang, dat er zonder D66 naar mijn gevoel nooit zal komen?

Voorzitter. Ik permitteer mij nog een persoonlijke noot. Collega's, het waren twee fantastische dagen!

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

Ik heb waardering voor de partijen die hebben gezegd te willen overleggen. Er staat een aantal maatregelen in het akkoord waarmee de Partij voor de Dieren echt blij is. Een aantal bezuinigingen wordt teruggedraaid; hartstikke mooi. De vraag is natuurlijk wel of de partijen die het overleg hebben gezocht, dit demissionaire kabinet niet te gemakkelijk hebben geholpen aan een meerderheid. Het verbaast mij dat de verlaging van de landbouwsubsidies, waarover D66 in het verleden vaak de strijd heeft gezocht met de VVD – het is niet liberaal om een sector structureel met subsidie op de been te houden – niet in het akkoord is terechtgekomen.

De heer Pechtold (D66):

Er is nog heel veel meer niet in terechtgekomen. Mevrouw Ouwehand sprak zojuist over de vleesbelasting, een punt dat onder andere door D66 is ingebracht. Dat bleek uitvoeringstechnisch een moeilijk punt te zijn. Ik ben heel blij dat zaken zoals een aardgasheffing, een kolenbelasting en rode diesel wel gelukt zijn. Ik ben heel blij dat er een stuk vergroening in zit door de btw. Ik ben met mevrouw Ouwehand heel blij dat er 200 mln. wordt teruggedraaid aan bezuinigingen op natuur. Je kunt echter niet alles als je ook nog eens op zoek bent naar 12 mld.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

Dat begrijp ik. Als er in het overleg is gezegd dat de vleeslastig is, zijn D66 en GroenLinks met een kluitje in het riet gestuurd, want het ministerie van Financiën heeft het eerder voor een amendement van de Partij voor de Dieren gewoon keurig uitgerekend. Het levert 1 mld. per jaar op. Maar wat ik de heer Pechtold wil vragen is het volgende. Die 3% was heilig voor D66; het was een Brusselse regel. Wij hebben ook Europese afspraken over de natuur, over de kwaliteit van de natuur en het stoppen van de achteruitgang. Voor de Partij voor de Dieren is het niet belangrijk dat Europa dat wil; wij willen dat uit onszelf. Waarom geldt voor D66 de norm van 3% voor de financiën wel als harde eis, maar het herstel van de natuur niet? Want dat bedrag van 200 mln. voor de natuur zal niet genoeg zijn. Wij kunnen geen ecologische verbindingzones instellen. Als wij niets doen aan de landbouwsubsidies, stopt de vervuiling ook niet. De eis tot natuurherstel uit Brussel was kennelijk niet hard, maar de financiële eis wel. Legt u dat eens uit!

De heer Pechtold (D66):

Wij hebben getracht om voor de begroting voor 2013 zaken die naar het gevoel van D66 funest waren, terug te draaien. Dat betrof bijvoorbeeld het bedrag van 200 mln. waar wij zojuist samen over spraken. Wij hebben ook geprobeerd, nieuwe ideeën in te brengen. Ik geef toe dat ook in onze tegenbegroting vleesbelasting werd doorgerekend. Vannacht heb ik allerlei ingewikkelde verhalen gehoord, zoals over vleesproducten die ergens in zitten; u weet inmiddels ook dat een pizza met een plakje chorizo dan kennelijk in een soort tussencategorie zit. Daardoor bleek een vleesbelasting niet per 1 januari in te voeren te zijn. Ik ga samen met mevrouw Ouwehand ervoor zorgen dat er na 12 september een pakket ligt, waardoor bij een nieuw kabinet een dergelijke vergroening, waarover wij het eens zijn, er wel in komt.

Pechtold

U vroeg ook naar de normen. De norm van 3% is een heel belangrijke norm. Met het oog op de financiële markten en de rente die wij betalen is dit voor D66 – en ik denk voor heel Nederland – belangrijk, ook voor de geloofwaardigheid tegenover andere landen. Mevrouw Ouwehand zag met mij dat er bezuinigd zou worden op de norm van 0,7% voor ontwikkelingssamenwerking. Dat is nu niet gebeurd. Het is een belangrijke internationale afspraak. Wij hebben verdere zaken geregeld op het gebied van natuur. Met kolenbelasting, rode diesel, en alle andere dingen die erin zitten en voor VVD en CDA niet gemakkelijk waren, hebben wij, mede dankzij de hulp van GroenLinks en de ChristenUnie een enorme stap gezet.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD):

Ik erken dat er een groen randje om het beleid is heen gezet, en dat is absoluut beter dan een zwart randje. Maar met alle respect: met het weglomen van de heer Wilders zou de bezuiniging op ontwikkelingssamenwerking toch al niet zijn doorgegaan. Wij konden ervan op aan dat wij dat zouden kunnen redden. Ik blijf het herhalen: als wij de landbouwsubsidies niet aanpakken, heeft dat voor ontwikkelingslanden zo veel meer gevolgen dan wij hier met subsidie weer kunnen rechtbreien, dat ik had gehoopt en gewenst dat D66 de VVD op dat punt zwaarder onder druk had gezet.

De heer **Pechtold** (D66):

Ik sluit mij zelfs aan bij het gevoel van urgentie van mevrouw Ouwehand. Maar de bezuiniging op ontwikkelingssamenwerking hing niet alleen samen met het weglomen van de PVV. U weet dat de VVD in haar verkiezingsprogramma heeft staan dat er gemakkelijk nog wat af kan. Dus de wens vanuit het Catshuis was niet zomaar gisteravond van tafel. Wat betreft de keuze tussen economie en mensen in ontwikkelingslanden enerzijds en de uitdagingen op het gebied van de natuur anderzijds, hebben wij gekozen voor datgene wat direct per 1 januari te regelen was. Ik hoop op uw steun voor zaken waarvoor ook uw fractie jarenlang met D66 heeft gepleit en die vandaag wel zijn geregeld.

□

Mevrouw **Sap** (GroenLinks):

Voorzitter. Wij hebben vandaag mee een akkoord gesloten dat een aantal heel belangrijke dingen veilig stelt, die door het kabinet eerder waren geschrapt. Dat was moeilijk, maar wij hebben het toch gedaan, want wij hebben de roep van al die mensen op het Plein gehoord. Bezuinigingen op het persoonsgebonden budget zouden worden veroorzaken die jarenlang doortetteren. Dat voorkomen wij. Wij hebben de 50.000 leraren gehoord, die op 6 maart in de Arena schreeuwden om te stoppen met bezuinigen op de kinderen in het passend onderwijs. Dat doen wij ook. En wij stellen onze natuur veilig. Daar hebben wij ons door laten leiden tijdens de moeilijke momenten.

Het is voor anderen bijna een mantra: 3% begrotingstekort. Voor ons speelde dit in de onderhandelingen geen hoofdrol. Het gaat ons niet om het geld waarnaar de coalitie op zoek was. Het gaat ons om alle mensen die lijden onder deze crisis. Hoe langer deze duurt, hoe langer mensen zullen lijden onder de consequenties ervan. Ze kunnen hun baan verliezen. Ze kunnen wellicht hun zorg niet meer betalen. Ze hebben angst voor de toekomst, in

plaats van optimisme. Deze dingen kunnen ons allemaal gebeuren, wat je ook stemt. Daarom zijn wij akkoord gegaan, ook al was het moeilijk.

De heer **Samsom** (PvdA):

Mijn complimenten voor dit akkoord. Dat hebt u mooi voor elkaar. De afgelopen dagen hebben we weleens met elkaar gesproken en informatie uitgewisseld over hetgeen er wel of niet in het akkoord kon komen. U sprak over de Arena en het Plein. Ik heb het over het Malieveld, waar we samen stonden naar aanleiding van de Wet werken naar vermogen. 70.000 mensen dreigen hun baan kwijt te raken in de sociale werkvoorziening. Ik kon een en ander niet terugvinden, maar het pakket is dik en de details zijn niet uitgewerkt. Een meerderheid in de Kamer zou die bezuiniging kunnen stoppen. Hebt u die bezuiniging nu gestopt of niet?

Mevrouw **Sap** (GroenLinks):

In dit pakket gaat het om bezuinigingen die al zijn doorgevoerd door het kabinet. Wij hadden overeenstemming nodig met de VVD en het CDA om deze van tafel te krijgen. Over bezuinigingen die nog niet zijn doorgevoerd en die worden geregeld in wetgeving die de Kamer nog moet passeren, hoeven we ons niet zo heel erg druk te maken. Ik reken ook op uw steun om deze controversieel te verklaren als dat nodig is.

De heer **Samsom** (PvdA):

Dat is mooi. Dat is geregeld. Dan slaan we echter een gat in de begroting van volgend jaar en dat is in dit akkoord niet gedekt. Als we hiermee nog een tijdje kunnen doorgaan, wordt het opeens een heel mooie avond. Dan kunnen we een heleboel andere dingen ook regelen met meerderheden die anders liggen dan de meerderheid van 77 zetels van het Kunduz-akkoord. Het gaat om een bedrag van 230 mln. Ik geloof niet dat dit klein bier is voor volgend jaar.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks):

Nee, 230 mln. is zeker geen klein bier. Laten we ook niet discussiëren over de precieze hoogte. Wij hebben in dit akkoord geen verantwoordelijkheid genomen voor dat onderdeel van de bezuinigingen. Wij weten ook dat dit voorstel nog in de Kamer komt en dat de staatssecretaris zelf nog bedragen in zijn achterzak heeft. De Kamer heeft dus mogelijkheden. Het grote verschil is dat zaken die al door het kabinet zijn geregeld, wetgeving die de Kamer al gepasseerd is, in het akkoord zijn gecorrigeerd. Zaken die nog in de Kamer komen, staan voor een groot deel op een lijst die nog controversieel verklaard kan worden. Die kunnen dus door de Kamer aangepakt worden.

De heer **Samsom** (PvdA):

Mevrouw Sap is of was ook financieel woordvoerder. Die bezuiniging was al geboekt en staat in het zogenaamde basispad. Mevrouw Sap schiet die bezuiniging er nu uit. Ik ben blij daarmee. Mijn dank daarvoor. Dan staat er echter meteen een bedrag van 230 mln. minder in het akkoord. Zo kunnen we nog een tijdje doorgaan. Ik ben daar blij om, maar ik begrijp eerlijk gezegd niet zo goed hoe dit zal uitwerken.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks):

Ik kan het herhalen. Bij wetgeving die de Kamer nog niet is gepasseerd, is de Kamer zelf aan zet.

Sap

De heer **Samsom** (PvdA):

Dan heb ik nog een vraag. Ik heb er nog wel meer, maar dan wordt het een lang debat. Hoe zit het met de bezuinigingen op de kinderopvang? Die kunnen we ook proberen met een meerderheid tegen te houden. Gaan we dat ook samen doen? Nogmaals, dan wordt het een interessante avond en misschien ook wel een interessant halfjaar. Dan wordt het akkoord heel anders van vorm. Ik zou daar blij mee zijn, maar ik weet niet of u daarover afspraken hebt gemaakt.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks):

Ik moet met pijn in het hart zeggen dat de bezuinigingen op de kinderopvang de Kamer al zijn gepasseerd. Die nemen wij voor onze rekening. Wij hadden het zeker anders gewild. Wij hopen ook dat dit een van de dingen is die we met anderen na de verkiezingen kunnen terugdraaien. Wij hebben namelijk veel betere plannen om dit aan te pakken. Daarin vinden de heer Samsom en ik elkaar heel gemakkelijk. Wij hebben namelijk volledig vergelijkbare plannen. Kinderopvang is ontzettend belangrijk voor mensen, zeker voor vrouwen, om werk en privé goed te kunnen combineren. Wij kunnen een en ander gemakkelijk compenseren door de kinderbijslag aan te pakken.

De heer Samsom kan mij licht verwijten dat wij in de afgelopen twee dagen niet alles hebben kunnen regelen. Ik blijf het ontzettend jammer vinden dat de heer Samsom niet samen met mij de handschoen heeft opgepakt en niet meteen, samen met mij, is gaan onderhandelen met de rest. Als de heer Samsom niet vanaf het begin een mantra had gemaakt van het feit dat hij per se niet wilde toegeven aan die 3%, hadden wij wellicht vandaag nog veel meer kunnen realiseren. Nu hebben wij ons aandeel geleverd en ligt er een pakket waarvoor wij verantwoordelijkheid willen nemen.

De heer **Samsom** (PvdA):

Dat is mooi. Mevrouw Sap zegt nu eigenlijk over alles wat zij niet heeft kunnen regelen: stem op mij, en ik regel het alsnog na de verkiezingen. Welke maatregelen uit dit akkoord gaan we nog vóór de verkiezingen doorvoeren? Mevrouw Sap komt met weer een heel nieuwe categorie. Ik kan ook nog wel een paar maatregelen bedenken. Mevrouw Sap zegt: als ik bij de verkiezingen een zetelje of drie erbij krijg en andere linkse partijen er ook nog een paar zetels bij krijgen, slaan we alsnog het hele akkoord lek. Dat is mooi. Is dat echter de bedoeling van dit akkoord? Hoe geloofwaardig is het dan voor Brussel als wordt gesteld dat wij de begroting voor 2013 "in de steigers hebben gezet"? Ik gebruik de woorden van de heer Pechtold. Mevrouw Sap breekt die steigers immers na de verkiezingen weer af.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks):

Dit is flauwigheid. Mijn fractie heeft ervoor gekozen om ook nu al, in de aanloop naar de verkiezingen, hier niet te blijven staan met schone, maar lege handen. Wij hebben daarvoor gekozen terwijl de campagne eigenlijk al volledig op gang is gekomen. Wij hebben duidelijk gemaakt waarvoor wij verantwoordelijkheid willen nemen in heel moeilijke omstandigheden. Zeker, ik zou graag zien dat dingen op een aantal terreinen anders werden geregeld. Iedereen die wil weten hoe wij zaken zouden willen regelen, kan dat in ons prachtige plan "Hart voor de toekomst" lezen. Maar zo werkt het nu eenmaal niet, want GroenLinks heeft het niet alleen voor het zeggen in dit

land. Natuurlijk, ik reken erop dat na de verkiezingen belangrijke onderdelen van dit pakket overeind blijven. Belangrijke onderdelen zijn de bezuinigingen die wij terugdraaien en de vergroening die wij realiseren. Die liggen nu op tafel. Ook andere partijen in de Kamer, waaronder de VVD en het CDA, hebben laten weten dat zij daarvoor verantwoordelijkheid op zich willen nemen. Natuurlijk, wij zullen proberen om stappen verder te zetten. Wij zullen proberen om nóg meer groene en sociale punten in handen te krijgen. De heer Samsom staat hier vanavond echter met lege handen. Ik kan niet anders dan dat constateren.

De heer **Roemer** (SP):

Integendeel, volgens mij is de heer Samsom een heel gelukkig mens. Wij kunnen het debat nu stoppen, want mevrouw Sap heeft zojuist gezegd dat zij hoopt, na de verkiezingen nog heel veel andere punten uit haar verkiezingsprogramma door te kunnen voeren in de begroting voor 2013. Ik ben daar heel blij mee. Het akkoord dat nu voorligt, is dus maar houdbaar tot 12 september 2012.

De heer **Roemer** (SP):

Ik ben heel blij dat wij na 12 september weer zaken kunnen doen, bijvoorbeeld over de eigen bijdrage in de ggz. Ik heb de leden van de fractie van GroenLinks daarvoor horen schreeuwen dat het discriminatie is. Die eigen bijdrage wordt nauwelijks teruggedraaid. Ik reken er ook op dat in de Eerste Kamer de behandeling van de "gluilverhoging" niet doorgaat. Ik reken erop dat de fractie van GroenLinks in de Eerste Kamer dat onderwerp controversieel zal verklaren. Ik was even bang dat ik u kwijt was, mevrouw Sap, maar er is ineens weer alle ruimte. Gelukkig maar!

Mevrouw **Sap** (GroenLinks):

Wat is het prettig dat de heer Roemer juist deze voorbeelden noemt. Voor de eigen bijdrage in de ggz is nu al iets geregeld. Die wordt volgend jaar teruggedraaid. In het pakket hebben we verder vastgelegd dat de maatregelen rond de huren volgend jaar beperkt blijven tot 50 mln. Na de verkiezingen zal moeten blijken wat de samenstelling van de Kamer dan is. Na de verkiezingen zullen wij in dit land waarschijnlijk behoorlijk wat tijd nodig hebben om een nieuwe regering te vormen, maar misschien valt het mee. Na de verkiezingen zal moeten blijken welke onderdelen van dit pakket stand kunnen houden. Op dit moment ligt echter een pakket voor, en ik vind dat onder de huidige omstandigheden GroenLinks hiervoor verantwoordelijkheid kan nemen. Belangrijke bezuinigingen, die mensen in het land ontzettend veel pijn doen, draaien wij met dit pakket namelijk terug. Wij zetten ook een grote stap in de richting van vergroening van de economie.

De heer **Roemer** (SP):

Van de 144 mln. bezuinigingen op de ggz die door het kabinet waren ingeboekt, is in het akkoord 40 mln. teruggedraaid. Er is dus nog een gat van 104 mln. Verder zei mevrouw Sap zojuist zelf dat na de verkiezingen alles bespreekbaar is. Daarmee ben ik blij. Ik vraag haar of wat nu op tafel ligt, straks een-op-een het uitgangspunt zal zijn voor het verkiezingsprogramma van GroenLinks.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks):

Nee, natuurlijk niet! Dat zou te gek zijn. Dat is het ook niet voor de andere partijen die zich achter het akkoord heb-

Sap

ben geschaard. Dit is een akkoord voor 2013. Dit is geen stembusakkoord van vijf partijen. Natuurlijk niet! Mijnheer Roemer kent mij en GroenLinks. Hij zou als geen ander moeten weten dat GroenLinks graag voor een progressieve meerderheid gaat. Maar wij zullen moeten afwachten waar de verkiezingen op uitdraaien. Wij vinden het niet verantwoord om tot die tijd keuzes maar vooruit te schuiven. Wij vinden het niet verantwoord om tot die tijd mensen in onzekerheid te laten, mensen die met grote, pijnlijke bezuinigingen van dit kabinet geconfronteerd worden. Wij hebben op dit moment al 40 mln. van die eigen bijdrage voor de ggz teruggedraaid. Ik wil de heer Roemer vragen hoeveel hij daarvan heeft teruggedraaid.

De heer **Roemer** (SP):

Dat had mevrouw Sap zo-even kunnen doen toen ik daar stond. Maar toen kwam zij niet. Ja, wij hebben een sociaal alternatief. Dat had mevrouw Sap kunnen lezen. Mij gaat het om het volgende. Er wordt nu namens de GroenLinks-fractie een pakket gepresenteerd dat de grondslag moet zijn voor de begroting voor 2013. In de tussentijd komen daar verkiezingen overheen. Daarna zal de nieuwe Kamer moeten beoordelen wat er overblijft. De ene keer zegt mevrouw Sap "ik ben er trots op" en "dit is waar wij voor staan, ook na de verkiezingen" en de andere keer zegt zij "nee, dat is helemaal niet waar, want dadelijk komen er verkiezingen aan en daarna gaan wij opnieuw onderhandelen en zien wij wel hoe de samenstelling van de Kamer is". Dat laatste klopt. Dat is dus een bevestiging dat het vandaag uitstekend is voor een briefje richting Brussel, met een houdbaarheidsdatum van 12 september.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks):

Nee, dat is veel te gemakkelijk. Wij hebben vandaag laten zien dat het niet nodig is om Nederland tot aan de verkiezingen volledig in onzekerheid te laten en dat het niet nodig is om mensen in dit land die schade ondervinden van de pijnlijke bezuinigingen volgend jaar, nog langer in onzekerheid te laten. Wij hebben vandaag laten zien dat er nu al een heel aantal heel belangrijke zaken teruggedraaid kunnen worden. Op dat onderdeel ben ik reuzetrots.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD):

Ik hoorde mevrouw Sap zeggen dat het gelet op de financiële crisis niet verantwoord zou zijn. Echter, wat nog veel meer onverantwoord is, is het feit dat wij nog maar 15% overhebben van onze oorspronkelijke natuur. Daar kunnen wij niet mee doorgaan. Wij krijgen anders immers omslageffecten die wij nooit meer kunnen herstellen. Waarom stemt GroenLinks in met per saldo toch nog een bezuiniging van meer dan 50% op de natuur en met het feit dat er geen ecologische verbindingzones kunnen worden aangelegd en dat er niets verandert aan het landbouwbeleid? Als wij de stikstofproblematiek niet aanpakken en de natuur niet robuuster maken, heeft het per saldo helemaal geen zin. Dan moeten wij blijven toekijken hoe de natuur nog verder achteruit kachelt. Waarom stemt GroenLinks hiermee in?

Mevrouw **Sap** (GroenLinks):

Mevrouw Ouwehand en ik delen veel waarden als het gaat om natuur en een wereld waarin mens en natuur voluit de ruimte hebben; daarover bestaat dus totaal geen discussie. Wat zou het mooi zijn als onze partijen na de verkiezingen samen zo veel zetels zouden hebben dat wij echt aan de knoppen van dit land kunnen draaien!

Ik vrees dat dat nog een verre toekomst is. In de tussentijd hebben wij voor elkaar gekregen dat dit onderdeel in ieder geval van tafel is. Dat is een eerste kleine stap. Er moet ontzettend veel meer gebeuren. Dat wil ik graag samen met mevrouw Ouwehand in de campagne uitdragen, opdat wij samen de Nederlanders ervan overtuigen dat het belangrijk is om de natuur te koesteren, dat het belangrijk is om zorgvuldig om te gaan met onze grondstoffen. Als wij dat goed en steeds beter over het voetlicht weten te brengen, staan wij wellicht samen sterker.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD):

Dat wil ik allemaal wel geloven, maar de feiten zijn anders. De natuur staat er echt slecht voor. Als wij ons alleen maar beperken tot een reparatie van de tekorten in het beheer, die 200 mln., dan komen wij er nog niet. De veefabrieken blijven gewoon gebouwd worden. Het CDA heeft het hartstikke goed gedaan, zo heb ik net tot mijn grote verdriet moeten constateren. De heer Van Haersma Buma is daar uiteraard hartstikke blij mee. Ik vraag mij af of GroenLinks haar huid niet veel te goedkoop heeft verkocht. Ik denk namelijk dat met het weglomen van de heer Wilders en het erbij halen van bijvoorbeeld de PvdA, er meer binnen te slepen was geweest of met het wegsturen van Henk Bleker en een groen tussentijds zakenkabinet. Met die 200 mln. voor natuur gaan wij niks reddend als er niks wijzigt aan de landbouwsubsidies en de veefabrieken gewoon gebouwd blijven worden. Er komen zelfs kolen centrales in Groningen met steun, met alle respect, van de GroenLinks-gedeputeerde aldaar.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks):

Nu klinkt mevrouw Ouwehand toch wel een beetje erg somber, dat wij met deze 200 mln. niks zouden redden. Ik vind dat niet terecht. Wij doen zeker wel wat. Dat is een belangrijke eerste stap. Ik vind het samen met mevrouw Ouwehand ontzettend belangrijk om op dit punt nog meer te regelen. Dat zullen wij ook zeker doen zodra wij de kans krijgen. Echter, voor elke stap en elke belangrijke vooruitgang die GroenLinks op dit terrein kan boeken, zetten wij ons in. Dit ligt nu gewoon op de plank voor volgend jaar. Met alle mooie verhalen en beschouwingen over wat er nog meer zou kunnen zou je helemaal niks hebben als je geen verantwoordelijkheid wilt nemen.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD):

Voorzitter.

De **voorzitter**:

U bent drie keer geweest, mevrouw Ouwehand. Het lijkt een beetje een gewoonte te worden om het in vier keer te doen, maar daartoe vond ik dit antwoord geen aanleiding geven, echt niet.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD):

Deze vraag wil ik toch ook aan GroenLinks voorleggen. Als de 3% financieringsnorm uit Brussel heilig is, waarom dan niet de normen die daar afgesproken zijn voor de natuur?

Mevrouw **Sap** (GroenLinks):

Ik ben het zó met mevrouw Ouwehand eens dat wij leven in een samenleving en een economie waarin cijfers en geld veel zwaarder worden gewaardeerd dan mensen en milieu. Het pakket dat hier nu ligt, is in ieder geval een breuk daarmee. Dit pakket draait belangrijke bezuinigin-

Sap

gen voor mensen terug. Het brengt voor Nederland een eerste maar wel een grote stap naar een duurzamer Nederland. Er moet nog heel veel meer gebeuren, en ik ben ontzettend gemotiveerd om dat te gaan aanpakken en om waar de kans zich maar voordoet, nog veel meer binnen te tikken.

Voorzitter. Wij hebben al veel tijd verloren en Europa staat op haar horloge te tikken. Sinds gisteren zijn wij gaan praten over de hoofdlijnen van de begroting 2013, omdat Nederland als deel van Europa, net als alle landen, gevraagd wordt om de Europese Commissie zicht te geven op de plannen van Nederland voor komend jaar. Daarbij gelden harde begrotingsregels. Dit kabinet kon op dit cruciale moment niet leveren. Het staat machteloos langs de zijlijn. De Kamer moest dus ingrijpen. Met het aandeel van GroenLinks in dit akkoord zetten wij de eerste stap naar een groener en socialer Nederland. Natuurlijk willen wij verder gaan, maar wij zijn begonnen op de plek waar te veel mensen te hard werden gepakt door dit kabinet, beleid dat wonden veroorzaakt die jaren dooetteren. Door mede het initiatief te nemen in dit overleg hebben wij die wonden kunnen voorkomen in plaats van eventueel behandelen in september.

Het pakket is zo rechtvaardig mogelijk en geeft mensen hun gelijke kansen terug, kansen die het kabinet eerder afpakte. Wij houden de bezuinigingen tegen die zo veel mensen met een persoonsgebonden budget hun regie ontnemen. Wij houden de onacceptabele bezuinigingen tegen op passend onderwijs, en wij stoppen het slopen van onze natuur. Mensen hoeven niet flink te betalen voordat zij naar de rechter kunnen stappen. Mensen met psychische problemen worden weer geholpen in plaats van op straat gezet, en er komt geen verhoogde btw op cultuur. Ook de extra belasting op het bijbaantje van de zoon van de bijstandsmoeder schrappen wij per direct.

Het terugdraaien van deze kille bezuinigingen is een goede eerste stap, maar in de onderhandelingen hebben wij ook moeten incasseren. Wij hebben ingestemd met een bevrozing van de salarissen in de publieke sector, met pijn in het hart, maar wel op een sociale manier, namelijk met uitzondering van de zorg en de uitkeringen en met een compensatie voor de leraren. Ja, dat doet ons pijn, want wij wilden voor onderwijs graag een integrale uitzondering maken. Wij realiseren ons ook dat dit heel veel vraagt van de mensen die werken in de publieke sector, voor wie wij ontzettend veel waardering hebben. Wij zien dan ook graag dat ook het bedrijfsleven zijn eerlijke aandeel gaat leveren.

De heer Samsom (PvdA):

Daar net zei mevrouw Sap tot mijn vreugde dat wij, als wij na de verkiezingen een meerderheid hebben om de kinderopvang alsnog even te regelen, dat zullen doen. Zullen wij dan ook na de verkiezingen, als wij een meerderheid hebben, ervoor zorgen dat leraren en politieagenten gewoon weer het salaris verdienen dat zij nodig hebben, of doen wij dat dan niet? Als het nee is – dat kan ik begrijpen, want mevrouw Sap heeft een akkoord gesloten, en ik hoor dat ze hier achter mij al beginnen te dreigen – wat is dan het verschil tussen die twee zaken? Kan mevrouw Sap precies aangeven welke maatregelen wel vaststaan tot en met de begroting van 2013 en welke niet?

Mevrouw Sap (GroenLinks):

Dit debat is eigenlijk een herhaling van zetten. Laat ik heel duidelijk zijn voor GroenLinks. Er komen verkiezingen

aan. In de aanloop naar die verkiezingen hebben wij verantwoordelijkheid voor dit pakket willen nemen. Hoe de Kamer er na de verkiezingen uit ziet, weet niemand; dat is duidelijk. Ook weet niemand welke coalities dan mogelijk zijn. Het is echter ontzettend belangrijk dat dit pakket nu laat zien waar ook de VVD en het CDA bereid zijn om te bewegen. Laat ik daaraan toevoegen dat dit, wat GroenLinks betreft, op geen enkele manier een voorsorteren is op een kabinet dat na de verkiezingen onze voorkeur zou hebben. Wij weten namelijk dat wij met een aantal andere partijen in dit parlement meer zouden kunnen bereiken. Daarom heb ik ook de afgelopen dagen voortdurend contact gezocht met de heer Samsom, voortdurend geprobeerd om hem bij die onderhandelingen te trekken, voortdurend geprobeerd om hem te verleiden om op voorhand duidelijk stelling te nemen, zodat wij samen zouden gaan onderhandelen. Maar de heer Samsom vond dat kennelijk te spannend in de aanloop naar de verkiezingen.

De heer Samsom (PvdA):

Ik stel mijn vraag gewoon nog een keer. Mevrouw Sap zegt dat het op geen enkele manier voorsorteren is op wat zij na de verkiezing doet. Nogmaals, het is een vrolijke mededeling voor mij en vooral voor leraren, politieagenten en vele anderen. Hoe weet Brussel echter dat dit pakket standhoudt na verkiezingen, wanneer mevrouw Sap nu al zegt dat als er een andere meerderheid ligt, zij die mensen gewoon weer het salaris geeft dat zij verdienen? Dat zou natuurlijk mooi zijn, maar dat maakt dit debat een beetje raar.

Mevrouw Sap (GroenLinks):

Je weet gewoon niet hoe het na de verkiezingen loopt. Het is echter wel belangrijk dat Nederland nu laat zien dat er een aanpak mogelijk is die stukken beter is dan wat dit kabinet tot nu toe heeft gedaan, die een einde maakt aan de rechtse wind door Nederland en die zichtbaar maakt waar de rechtse partijen in dit parlement concessies willen doen. Daarvan kan de heer Samsom straks ook profiteren in de onderhandelingen, als hij dan wél meedoet en als hij het dan wél slim speelt.

De heer Samsom (PvdA):

Maar dan kan de heer Blok op zijn beurt toch gewoon zeggen: als wij na de verkiezingen met een andere meerderheid het pgb weer kunnen afschaffen, zoals we van plan waren, doen we dat? Dat is dan toch ook mogelijk? Wat is het dan nog waard dat u zegt "nou, we hebben ze tegengehouden"? Nee, de verkiezingsuitslag is kennelijk bepalend. Dat is overigens maar goed ook; de democratie mag spreken. Ik dacht dat hier partijen waren die een akkoord hadden gesloten voor 2013. Daar was ik ook boos over, omdat daar een aantal slechte maatregelen in staan voor 2013. Ik word echter een stuk milder als ik weet dat het na 12 september gewoon allemaal weer een kwestie van blanco papier en opnieuw beginnen is.

Mevrouw Sap (GroenLinks):

Als de heer Samsom dit van tevoren had geweten, had hij misschien wel meegedaan aan de onderhandelingen. Dat was mooi geweest, want dan hadden we hier een nog veel mooier pakket kunnen neerleggen.

Sap

De heer **Roemer** (SP):

Dit begint een beetje een poppenkast te worden. Laat ik mevrouw Sap een concrete vraag stellen. Als de Kunduz-coalitie na de verkiezingen een meerderheid heeft, heeft het dan haar eerste voorkeur en is dit dan het uitgangspunt?

Mevrouw **Sap** (GroenLinks):

Laat ik daar heel helder over zijn: nee, dat heeft niet de eerste voorkeur van GroenLinks. Wat GroenLinks betreft, is het hoe progressiever, hoe liever. Daar zijn we altijd helder in geweest. Het is dan ook niet voor niets dat ik de afgelopen twee dagen zo mijn best heb gedaan om de PvdA bij deze onderhandelingen te betrekken.

De heer **Roemer** (SP):

Dan kan ik niet anders dan tegen de minister van Financiën zeggen: u hebt uw best gedaan, maar het heeft inderdaad maar een houdbaarheidsdatum tot 12 september.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks):

Ja, en het grote voordeel daarvan is dat we enerzijds zichtbaar maken waar onderhandelingen te doen zijn en anderzijds op dit moment een pakket neerleggen voor Nederland waardoor het vertrouwen van mensen kan groeien en de financiële markten gerustgesteld worden. Als de heer Roemer zijn zin had gekregen, waren we nu een verkiezingsstrijd ingegaan waarbij we elkaar enorm weg gepolariseerd hadden en waarbij Nederland in een steeds verdere vertrouwenscrisis was weggezet. Ik wil hier vandaag laten zien dat er ook politici zijn en dat er ook een politiek mogelijk is die, zelfs in de aanloop naar verkiezingen, over de eigen schaduw heen springen.

Voorzitter. Het terugdraaien van deze kille bezuinigingen is een goede eerste stap, maar in de onderhandelingen hebben we dus ook moeten incasseren. Er komt een integrale doorrekening van het CPB, want wij willen zien wat de exacte gevolgen zijn van dit pakket voor de koopkracht van al die mensen die het nu eigenlijk al te krap hebben. Laat ik er dit nog aan toevoegen: als na de verkiezingen de partijen die dit pakket steunen wel een meerderheid hebben en als er een heel lange formatie volgt, is dit wél de begroting van 2013.

Mensen die een maand moeten zien rond te komen met een minimuminkomen maken zich nu grote zorgen over hun toekomst. Wij hebben in dit pakket 1,5 mld. veiliggesteld om voor deze mensen de lasten te kunnen verlichten. Daar valt niet aan te tornen.

De heer **Samsom** (PvdA):

Vlak hiervoor zei mevrouw Sap dat het nog wordt doorerekend en dat zij absoluut niet wil dat de koopkrachteleffecten verkeerd uitvallen. Dat heb ik toch goed gehoord? Dat hebben we al een keer eerder meegemaakt, nog niet zo heel lang geleden. Nadat de koopkrachteleffecten waren doorgerekend, bleek het zo beroerd uit te pakken voor één partij, en eigenlijk voor iedereen in Nederland, dat het gehele Catshuisakkoord verdween. Hoe gaat dat nu?

Mevrouw **Sap** (GroenLinks):

U meent toch niet serieus dat dat de reden was dat het Catshuisakkoord van tafel verdween?

De heer **Samsom** (PvdA):

Nee, ik gebruik het nu om u te vragen wat er met u gebeurt. U hebt nu geen doorrekening, wij althans niet en ik

denk u ook niet. Wat gebeurt er straks als er een doorrekening ligt waarvan GroenLinks zegt: dat pakt verkeerd uit voor de inkomens waar wij voor op willen komen?

Mevrouw **Sap** (GroenLinks):

Er zal dadelijk een doorrekening komen. Dan hebben wij 1,5 mld. veiliggesteld om te compenseren. Dan hebben wij met deze partijen afgesproken dat die compensatie gaat naar mensen met de laagste inkomens. Daarmee heb ik er vertrouwen in dat wij aan de onderkant een evenwichtig beeld kunnen creëren. Maar laat ik ook eerlijk zijn: dit pakket gaat iedereen pijn doen. In dit pakket zitten maatregelen die iedereen gaan raken, maar ik vind het ontzettend belangrijk dat wij eerlijk delen in dit land en dat wij inkomenseffecten eerlijk spreiden. Die waarden deel ik met u. Zodra wij de koopkrachteleffecten van het Centraal Planbureau zien, zal ik ervoor strijden dat de laagste inkomens hier zo goed mogelijk uitkomen.

De heer **Samsom** (PvdA):

Stel dat dat nodig is, zou u daarvoor een andere meerderheid in de Kamer willen zoeken? Stel dat die 1,5 mld. niet genoeg blijkt te zijn, want wij hebben enige ervaring dat dat zo is of zou kunnen zijn – daar kunnen wij geen zekerheid over geven – is het dan mogelijk dat GroenLinks met de PvdA, SP en misschien andere partijen een meerderheid zoekt om die koopkrachteleffecten zo te herstellen dat ze wel eerlijk zijn?

Mevrouw **Sap** (GroenLinks):

Nee, zo zijn wij niet getrouwd. Tot aan de verkiezingen en ook na de verkiezingen als deze vijf partijen nog een meerderheid hebben, er nog geen ander kabinet mogelijk is en er nog geformeerd wordt, voelen wij ons gebonden aan dit pakket. Als er nieuwe formatiebesprekingen zijn en er andere meerderheden mogelijk zijn, waarbij wij betere dingen voor de mensen in dit land kunnen bereiken, dan zullen wij dat zeker als eerste doen.

De heer **Samsom** (PvdA):

Ook hier geldt dus de houdbaarheidsdatum van 12 september en de formatie die daarna volgt.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks):

Ja, maar ook hier geldt dat u hier misschien met schone, maar ook met helemaal lege handen staat.

Voorzitter. De crisis zwelt aan in plaats van af te nemen. Juist in deze tijd heeft de coalitie van premier Rutte zeven weken onderhandeld om met lege handen naar de Kamer te komen. Wij zouden nu door kunnen blijven praten over terechte verwijten en de wankel keuzes van deze premier, maar wij hebben er nu simpelweg geen tijd voor. Wij moeten handelen om de crisis aan te pakken. Met dat gevoel zijn wij de onderhandelingen ingegaan. Wij hebben laten zien hoe je een akkoord kunt bereiken in twee dagen.

Wij hebben natuurlijk niet alleen gepraat over het terugdraaien van bezuinigingen van dit kabinet. Wij hebben door dit pakket ook al een deel van onze eigen GroenLinkse plannen voor een groen en sociaal Nederland afgedwongen. Wij vergroenen een belangrijk deel van onze belastingen. Bedrijven krijgen hun kolen niet meer gesubsidieerd, zodat de burger dat geld niet meer hoeft op te hoesten. Wij belasten de grootste vervuiler zwaarder. Wij belasten bijvoorbeeld rode diesel. En wij schaffen de onbelaste kilometervergoeding af. Dit levert niet alleen

vandaag geld op, het levert ook morgen natuurwinst op. Daar staan wij voor. Maar wij gingen ook voor sociale winst. Wij krijgen in 2013 een speciaal crisistarief waarbij een half miljard van de hoogste naar de laagste inkomens gaat. Dat hebben wij afgesproken.

Ik heb het al gezegd en ik zeg het opnieuw: dit is slechts een eerste stap, waar wij ook concessies voor hebben moeten doen, maar wel een belangrijke stap in de goede richting om te laten zien hoe wij Nederland groener en socialer kunnen maken. Met dit noodpakket krijgt de minister van Financiën van mijn fractie het mandaat om komende maandag de Europese Commissie te informeren over de Nederlandse begroting van 2013, zoals hier neergelegd.

Voor alle helderheid, dit voorjaar zal de Europese Commissie nog nadere vragen hebben aan lidstaat Nederland. Ik hecht eraan dat de minister van Financiën op geen enkele wijze de beantwoording daarvan op eigen houtje ter hand neemt. Hij zal niet vergeten aan wie hij dit te danken heeft. Het debat over de begroting van 2013 is vandaag begonnen. Het is niet afgesloten. Wij hebben het antwoord gegeven op de vraag voor een groener en socialer Nederland, terwijl het kabinet dat niet kon. De rest van onze plannen leggen wij graag voor in campagnetijd de komende maanden.

De heer **Slob** (ChristenUnie):

Voorzitter. Bijzondere tijden vragen om bijzondere daden. Zo zou ik de ontwikkelingen van de laatste dagen willen karakteriseren. Ik ben de tijd eerlijk gezegd een beetje kwijtgeraakt, maar volgens mij is het nu donderdagavond. Wat is er een verschil tussen de situatie van nu en die van afgelopen dinsdag. Daartussen zitten maar twee dagen. Ik ben vermoeid, maar ook dankbaar voor het resultaat dat uiteindelijk is bereikt. Ik heb in de korte tijd dat het resultaat bekend is al ontzettend veel reacties binnengekregen. Ik zeg erbij dat ik ook reacties heb gekregen van mensen die teleurgesteld zijn, maar ook van mensen die blij zijn dat er nu iets ligt. De laatste reactie die ik binnenkreeg was van postbode Martin, die blij was met het feit dat de politiek nu ook een keer heeft laten zien dat er resultaat wordt geboekt.

Deze crisis schreeuwde om een aanpak. Die aanpak – ik heb hier vaak gestaan – bleef lang uit, te lang. Maar nu is er in twee dagen tijd een crisisaanpak opgesteld die kan rekenen op een meerderheid in de Tweede Kamer. We gaan werken aan begrotingsherstel. Het is ontzettend hard nodig dat we dat gaan doen. Je kunt immers niet ongehinderd door blijven gaan met meer uitgeven dan er binnenkomt. Dat snapt iedereen. Rekeningen worden niet meer onverkort doorgeschoven naar de toekomst, want dat kunnen we niet uitleggen aan onze kinderen en kleinkinderen. Op terreinen waar dat nodig is en waarover we vaak hebben gesproken de afgelopen maanden, de arbeidsmarkt, de zorg en de woningmarkt, komt er eindelijk beweging. Ook hierbij kijk ik weer naar onze kinderen en kleinkinderen. Er kunnen hervormingen worden doorgevoerd waar de ChristenUnie al lang op heeft gewacht. We kunnen ook enkele correcties toepassen op het beleid van het kabinet-Rutte, waar we in de afgelopen anderhalf jaar tevergeefs tegen gestreden hebben. De minister-president weet dat. We hebben hem zelfs naar de Kamer gehaald voor de bezuinigingen op het passend onderwijs. Ik ben dankbaar – dat zeg ik ook tegen VVD en CDA – dat

uiteindelijk die hobbel genomen is en dat die bezuiniging weg is. Wat is er gestreden voor het pgb. Het Plein stond helemaal vol met mensen. We kunnen nu ook op dat terrein winst boeken. De huishoudinkomenstoets behoorde tot de vervelendste kwesties van de afgelopen maanden. Met een heel krappe meerderheid is deze door de Eerste Kamer gegaan. Deze toets zou gezinnen echt treffen en uit elkaar halen. We hebben het kunnen corrigeren. Ik ben ook dankbaar dat de ingeboekte korting van 750 mln. op ontwikkelingssamenwerking weer uit de boeken is verdwenen.

Dit gezegd hebbende, blijft het zwaar. Het is een moeilijk pakket, ook voor ons. Maar we zullen waar het moet, in het parlement en daarbuiten, verdedigen wat we hebben gedaan. Het was namelijk onvermijdelijk. We konden het ons niet permitteren om nog langer in de stilstand te staan die Nederland niet verder zou helpen, maar waarmee Nederland juist achterop zou raken.

Ik sprak net over correcties. Ik maak van de gelegenheid gebruik om nog even een correctie toe te passen op mijn bijdrage van afgelopen dinsdag. Ik heb toen de wijsheid van Salomo gebruikt, waarbij ik citeerde uit Spreuken 10. Het was echter Prediker 10. Dat was ook Salomo, maar toch, voor een Bijbelvast iemand als ik is dat toch even publiek boetedoen. Diezelfde Salomo heeft ons nog meer wijsheden meegegeven, zoals: "Is men lui en steekt men geen hand uit, dan zullen de balken het begeven en het dak beginnen te lekken." Dat was toen van toepassing, maar ook nu nog. Ik herhaal: we kunnen ons geen stilstand permitteren. Stilstand is funest, voornamelijk voor jongeren in Nederland.

Deze week heeft Hare Majesteit de Koningin aan de minister-president en het demissionaire kabinet gevraagd, al datgene te verrichten wat zij in het belang van het Koninkrijk noodzakelijk achten. Dat is een gebruikelijke formulering, maar er zit een diepe ernst in. Een kabinet dat demissionair is, heeft immers niet veel bewegingsvrijheid. In deze crisistijd is het echter belangrijk dat een kabinet, ook al is het demissionair en ook al is het een minderheidskabinet, wel de dingen kan doen die noodzakelijk zijn. Daarbij hoort de aanpak van de crisis op de eerste plaats te staan. Alleen daarom al ben ik dankbaar dat het gelukt is om in een heel korte tijd een meerderheid te organiseren die het kabinet nu de ruimte geeft om te doen wat in het belang van het Koninkrijk is.

Mijn fractie geeft het kabinet de ruimte om het stabiliteitspact 2012, dat er nu ligt, dat wij zelf hebben afgesproken in deze dagen, verder op te pakken. Er moet inderdaad iets gebeuren voor Brussel, maar wij hebben steeds gezegd: wij doen het niet voor Brussel, wij doen het voor de inwoners van dit land. Wij geven het kabinet de ruimte om toe te werken naar een begroting voor 2013. Daarover zal een nieuwe Kamer zich straks moeten buigen. Sommige partijen in de Kamer kijken daar al naar uit, want misschien wordt het allemaal anders. Dat zou inderdaad kunnen, want de kiezer zal spreken en hierover oordelen. Ik hoop dat deze partijen ook voldoende verantwoordelijkheidsbesef hebben om in te zien dat de afspraken die nu zijn gemaakt, wat rust in het land kunnen geven op de terreinen waarop dat nodig is. Misschien spelen af en toe wat gevoelens op over de wijze waarop een en ander de afgelopen dagen is gegaan. Dat kan ik mij best voorstellen. Ik heb de afgelopen anderhalf jaar zelf ook in zo'n positie verkeerd en dat is niet altijd fijn. Laten wij echter de verantwoordelijkheid nemen om gezamenlijk te blijven

Slob

optrekken, samen de schouders eronder te zetten en Nederland, waar mogelijk, verder te helpen.

De heer **Van der Staaij** (SGP):

Voorzitter. De tijd dringt. Het is crisis voor de staatsportemonnee. Er moet nu snel gehandeld worden om gezaghebbend de richting te wijzen voor de begroting voor 2013. Er dreigt een buitensporig tekort en er dreigen enorme gaten in de rijksbegroting. Die gaten kunnen wij niet vullen met campagnepraat. Het is nu tijd om overtuigende maatregelen te treffen. Het is nu tijd om knopen door te hakken. Dat is voluit in het belang van alle inwoners van ons land.

De SGP-fractie voelt die urgentie sterk. Daarom stellen wij ons steeds inhoudelijk en constructief op voor het vinden van een oplossing. Immers, als iedereen op zijn strepen gaat staan, komen wij geen stap verder. De SGP-fractie is bereid om zich vast te leggen om het begrotingstekort terug te brengen tot 3% in 2013. Het is belangrijk om nu een zo breed mogelijke coalitie van welwillenden te smeden. Ik zeg "zo breed mogelijk", zodat de kans groot is dat ook na de verkiezingen die marsroute gevolgd kan worden. Het helpt daarbij dat alle details nu nog niet ingevuld hoeven te worden, zodat er meer tijd is voor de uitwerking.

Hoe kunnen wij de 3% halen? Toetssteen is en blijft voor ons dat het beleid recht doet aan christelijke waarden, dat het economisch daadkrachtig is en dat het sociaal solide is. Het is goed nieuws dat er een Kamermeerderheid gloort voor een stevig pakket bezuinigingen en hervormingen. Het Kunduz-blok, zoals het wel genoemd is, van D66, ChristenUnie en GroenLinks verdient hulde voor zijn constructieve initiatief, al had het uitnodigingsbeleid voor de onderhandelingsstafel wel wat ruimhartiger gekund.

Ik heb een vraagje: wie had eigenlijk de regie in het proces van de afgelopen dagen? Het was ergens wel nieuw dat de Kamer het initiatief nam in de politieke crisis, maar hoe zit het met de regie? Dit vraag ik aan de minister-president. Over de hoofdlijn van het pakket dat nu wordt voorgesteld, zijn wij positief. De SGP-fractie zal zich bij de uitwerking van deze plannen voor 2013 overeenkomstig haar goede traditie welwillend opstellen. Het pakket sluit voor een belangrijk deel aan op onze eigen plannen en op een aantal goede elementen uit het Catshuispakket, zoals het terrein van de woningmarkt. Positief vinden wij dat er daarnaast ook hervormingen op de arbeidsmarkt in het vooruitzicht worden gesteld. Steun geven wij ook graag aan het wegnemen van knelpunten in lopende bezuinigingen. Wij hebben ons eerder sterk gemaakt voor het matigen van de bezuinigingen op het passend onderwijs, de eigen bijdrage voor de ggz en de bezuinigingen op ontwikkelingssamenwerking. Ik vraag de minister-president wel het volgende. Gaat wat nu tot stand is gebracht uitsluitend over 2013 of zitten er ook structurele componenten in die hun doorwerking hebben in de jaren daarna? De vraag is ook of de betrokken partijen daarmee de overige bezuinigingen van 18 mld. accepteren. Daaronder vallen gevoelige zaken zoals de Wet werken naar vermogen. SP-collega Samsom en PvdA-collega Roemer hadden het daar net ook al even over. Ik merk dat ik hun namen door de war haal, maar hun teksten lijken tegenwoordig ook zo op elkaar.

Een volgende vraag is of het inderdaad gaat lukken om de benodigde wetgeving op tijd rond te krijgen, nu de verkiezingen er tussendoor komen. Over verkiezingen gesproken, staat de datum van 12 september volgens de minister-president inderdaad vast? Levert die datum geen spanning op met Prinsjesdag? Is het niet wat ongelukkig om de Koningin op de derde dinsdag van september de troonrede te laten uitspreken voor veel leden van de Staten-Generaal die de dag daarna al hun biezen moeten pakken?

De snelle totstandkoming van het pakket van vandaag roept trouwens nog een andere vraag op. Ik kreeg vandaag een sms'je van een goede vriend van mij. Hij schreef: kun je niet eens de vraag aan de orde stellen waarom er eigenlijk verkiezingen worden gehouden; waarom na een politieke crisis zo klakkeloos op verkiezingen aankoersen? Inderdaad, dat is best iets om over na te denken. Wat de SGP betreft, is er niets mis mee en kan er veel tijd en duidelijkheid worden gewonnen als op basis van het bestaande kiezersmandaat, een nieuwe politieke samenwerking van CDA en VVD met andere partijen kan worden gevormd. Ik roep de partijen dus ertoe op om bij een politieke crisis niet als vanzelfsprekend om verkiezingen te roepen, zeker niet in economisch moeilijke tijden, maar om ook te bekijken of "daadkracht" niet kan inhouden dat je met hetzelfde kiezersmandaat verdergaat.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD):

Voorzitter. Wat CDA, VVD en PVV in zeven weken Catshuisberaad niet lukte, moest er alsnog in één dag doorheen. Want: het is crisis.

Voorzitter: Bosma

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD):

Burgers is ons land kijken met stijgende verbazing naar politici die eerst een crisis hebben veroorzaakt, of die crisis op z'n minst hebben laten ontstaan zonder de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen, maar die nu over elkaar heen buitelen met kreten als "over je eigen schaduw heen springen" en "jezelf aan je haren uit het moeras trekken". Dat zijn de politici die geen kennis hebben van natuurwetten. Het is namelijk onder alle omstandigheden onmogelijk om over je eigen schaduw heen te springen, maar als je aan de rand van de afgrond staat is het ook nog eens heel onverstandig om het te proberen. Als je aan de rand van de afgrond staat, is de enige veilige stap, een stap terug. Een stap terug om te zien waar je mee bezig bent, in plaats van vol gas rechtdoor te gaan omdat je bang bent om je afspraak te missen of omdat je bang bent dat je anders nooit meer een afspraakje zult krijgen. Wie de beslissing durft te nemen om een stap achteruit te zetten, krijgt ruimte om te zien dat het geen enkele zin heeft om alleen de symptomen van een crisis te bestrijden en de oorzaken ervan ongemoeid te laten.

Het demissionaire kabinet heeft geprobeerd, het volk wijs te maken dat de financiële crisis het ergste is dat ons in lange tijd is overkomen en dat het van verantwoordelijkheid zou getuigen als je meehelpt om leraren, agenten, bouwvakkers en loodgieters in de kou te zetten. Het zou heel verantwoord zijn als je meehelpt om 50% in plaats van 70% op natuur te bezuinigen, maar de vervuilende in-

Ouwehand

dustrie én de industriële landbouw alle ruimte te geven om ons land te blijven vergiften en andere continenten leeg te plunderen voor onze agressieve exportstrategie.

Politici die denken dat dit verantwoord is, hebben ook geen verstand van economie. Op school leerden wij toch al van Arnold Heertje dat economie de wetenschap van schaarste en verdelingsvraagstukken is, met twee primaire productiefactoren, natuur en arbeid, en één afgeleide: kapitaal, de centen? Natuurlijk kapitaal en menselijk kapitaal zijn de pijlers van iedere economie. De afgeleide factor geld is echter uitgegroeid tot een nieuwe religie, de hoogste waarde, een doel op zichzelf, vervat in een suf boekhoudprogramma waarmee wij onszelf kunnen wijsmaken dat we het allemaal keurig onder controle hebben omdat de cijfertjes over de centen kloppen. Die cijfertjes kloppen alleen omdat de aanhangers van het geloof in de groei de belangrijkste waarde hardnekkig buiten de boeken houden. 3% tekort, was dat maar waar! De realiteit is dat wij bij ons natuurlijk kapitaal ieder jaar een tekort opbouwen van meer dan 30%. De voorraad natuurlijke hulpbronnen die de aarde weer kan aanvullen, hebben we ieder jaar in september al opgesoupeerd. De rest van het jaar leven we op de pof. We maken op wat we niet hebben en we walsen mens en dier plat in onze zucht naar meer. En we denken dat we er nog mee weg zullen komen ook.

De begroting sluit helemaal niet. De Partij voor de Dieren streeft niet naar een fictief begrotingstekort van 3%, maar wil een reëel begrotingsevenwicht van 0%. De enige nullijn die de Partij voor de Dieren accepteert, is de lijn die binnen de draagkracht van de aarde blijft.

De rol van burgemeesters in oorlogstijd past niet bij de verkiezingsbelofte van de nieuwe gedoogpartijen. Ze hadden dit harteloze kabinet naar huis kunnen sturen en kunnen vervangen door een groen zakenkabinet, maar ze hebben dat met hun gedogen van het CDA en de VVD onmogelijk gemaakt.

De miljarden liggen letterlijk voor het oprapen voor iedereen die bereid is zijn verantwoordelijkheid te nemen en te kiezen voor duurzaamheid en mededogen. Wanneer we stoppen met milieubelastende subsidies – bedrijven krijgen geld om het milieu te vervuilen – kunnen we volgens het Planbureau voor de Leefomgeving een structurele bezuiniging realiseren van 5 mld. tot 10 mld. Vergroening vraagt dus in ieder geval om volledige uitvoering van die hele set aanbevelingen van het PBL en niet alleen om een kolenbelasting terwijl je in Groningen gewoon verder bouwt aan een kolencentrale. Vergroening is dus ook aanpak van de landbouwsubsidies, waar dieren, natuur en milieu ernstig onder te lijden hebben en waardoor ontwikkelingslanden in veel grotere problemen worden gebracht dan we ooit met ontwikkelingshulp kunnen oplossen.

Voorzitter: Verbeet

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD):

Ik heb de vleestaks al genoemd. Vergroening betekent niet dat je zonder verder te bekijken wat vervuult en wat niet, de btw verhoogt van 19% naar 21%, maar dat je de btw op producten verhoogt die het milieu ernstig belasten, zoals vlees. Vergroening is ook een grondstoffenheffing, waarmee we de schaarste zouden kunnen sturen, aanpakken en inrichten zodat ook volgende generaties daar gebruik van kunnen maken.

Ik zie dat ik moet gaan afronden. Het heeft geen zin om te rommelen in de marge, om je te blijven blindstaren op de belangen van mensen op korte termijn wanneer het schip zinkt. Als het schip zinkt, maak je je geen zorgen over de vraag hoelang de roulettetafels aan boord nog open blijven.

We moeten terug naar de menselijke maat en terug naar wat de aarde kan dragen. Geld moet weer een middel worden in plaats van een doel op zichzelf. De vreugde over dit akkoord bij de Kunduz-coalitie, en bij de VVD en het CDA, zal allang vervlogen zijn als burgers er nog steeds de wrange vruchten van plukken. Mijn fractie zal niet delen in die feestvreugde, maar kiest de kant van de zwaksten, die dit akkoord moeten betalen, zonder dat ze schuld hebben.

De voorzitter:

Waar is de minister van Financiën?

Minister Rutte:

Hij is geëvaporeerd.

De voorzitter:

Hij zal zo wel weer terugkomen.

Ik ga door met de heer Brinkman, de laatste spreker van de Kamer. De minister van Financiën is er weer, heel goed.

Mijnheer Brinkman, gaat u dat allemaal voorlezen?

De heer Brinkman (Brinkman):

Nee, wees maar niet bang, voorzitter. Ik wist dat u dat zou zeggen.

Voorzitter. De democratie leeft gelukkig nog. Mijn complimenten aan de premier en zeker aan demissionair minister De Jager en aan de drie partijen: de ChristenUnie, GroenLinks en D66. Ik ben blij dat de 3%-norm uiteindelijk toch geregeld is en dat er een akkoord is uitgekomen, waar ik gedeeltelijk mee kan leven, maar waar ik gedeeltelijk ook buitengewoon verdrietig om ben. Het eerste akkoord was vele malen beter. Maar helaas. Ik zal in ieder geval wel de 3%-norm steunen en de verantwoordelijkheid nemen om onze jongeren in de toekomst niet op te zadelen met extra schulden, want dat is naar mijn beleving gewoon asociaal en onverantwoordelijk.

Er is iets wat mij in deze Kamer van het hart moet. U hebt het al gezien, voorzitter, ik heb een gigantische stapel post bij me. Gisteravond ben ik even naar huis gegaan om de post op te halen. De stapel post die ik hier omhooghoud, is de post van één week Provinciale Staten van Noord-Holland. Deze stapel post van één week is 14 cm hoog. Als je het goed uitrekt, dan kom je met 565 Statenleden uit op 7924 cm. Dat is 80 m post van één week van alle Statenleden van alle Provinciale Staten. Deze stapel post vertegenwoordigt duur betaalde ambtenaren, gebouwen, dure bestuurders met dienstauto's, schadeloosstellingen, bonussen, noem maar op. En toelagen! Bomen! Het is goed dat dit hier wordt genoemd; ik had er nog niet eens aan gedacht.

Wij praten hier over bezuinigingen op ambtenarensalarissen, over bezuinigingen over de rug van zieken en ouderen en over van alles en nog wat, maar wij praten niet over bezuinigingen in ons eigen vet. Wij praten niet over bezuinigingen in de bestuurslagen. Wij praten niet over bezuinigingen op het aantal ambtenaren. We zetten de

Brinkman

ambtenaren op de nullijn, uiteraard, maar wij proberen niet om het aantal ambtenaren in dit land met de jaren te verminderen. En dat betreurt ik ten zeerste. Wat zou het mooi zijn als wij naast zware posten zoals immigratie en de EU – ook naar mijn mening moeten wij daarop bezuinigen; sommige partijen maken er zelfs een sport van om die posten elke keer te noemen – ook waarachtig zouden proberen om in ons eigen vet te snijden.

Ik heb nog één punt dat ik even wil aanhalen; het is een belangrijk item. De gemeenteambtenaren gaan er door hun cao mogelijk met 2% op vooruit. Dat betekent dat de politieambtenaar straks op de nullijn wordt gezet, terwijl de gemeenteambtenaar er straks 2% bij krijgt. Ik wil graag dat de minister ook de ambtenaren in de gemeente op die nullijn zet. Als dat wettelijk niet mogelijk is, meen ik dat het Gemeentefonds, en indien daarvoor aanleiding is ook het Provinciefonds, moet worden verlaagd met een bedrag dat overeenkomt met die 2% loonsverhoging.

De voorzitter:

Dank u wel.

De heer **Brinkman** (Brinkman):

Dat was het, want mijn tijd is om.

De voorzitter:

Ja, die was al om.

Hiermee zijn wij aan het eind gekomen van de eerste termijn van de Kamer. Ik heb begrepen dat de minister-president meteen kan antwoorden. Mij blijkt dat de minister van Financiën daarna ook iets gaat zeggen.

Het woord is aan de minister-president.

□

Minister Rutte:

Mevrouw de voorzitter. Vandaag is er iets heel bijzonder gebeurd. In een buitengewoon moeilijke politieke situatie, met verkiezingen op komst, laat de Nederlandse politiek zich vandaag van haar beste kant zien.

Ik ga terug naar het debat van dinsdag. Ik heb toen gezegd dat bijzondere politieke omstandigheden zijn ingetreden. Ik heb toen gezegd dat het dit kabinet, vanwege zijn demissionaire status, past om niet te veel pretenties te hebben. Ik heb gezegd: de Kamer is aan zet. Ik heb daar toen een interruptiedebat met de heer Slob over gevoerd. De heer Slob heeft dat toen ook nog een keer stevig in mijn richting gezegd. Ik heb toen ook gezegd dat wij als kabinet zouden proberen om dat proces zo goed mogelijk te helpen, maar dat wij niet in de weg wilden lopen. Na afloop hebben we bij elkaar gezeten en heb ik Jan Kees de Jager gevraagd om bij dat proces dienstbaar te zijn.

Ik wil hier zeggen dat zowel Jan Kees de Jager, de minister van Financiën, als de vijf fractievoorzitters in de afgelopen 48 uur een ongelooflijke prestatie hebben neergezet. Dat geldt natuurlijk voor de drie fractievoorzitters van de partijen die niet tot de coalitie behoren. Zij hadden er ook voor kunnen kiezen om te zeggen: er zijn verkiezingen op komst, we gaan majorenen, vergroten op de verschillen en daarmee misschien nog een paar extra kiezers binnenhalen. Maar de fractievoorzitters van D66, van GroenLinks en van de ChristenUnie hebben ervoor gekozen om samen met het CDA en de VVD ervoor te zorgen dat er wel een antwoord wordt geformuleerd op de belangrijke kwesties die voorliggen. Ik wil zowel naar die vijf

fractievoorzitters als naar minister De Jager mijn welgemeende complimenten daarvoor overbrengen.

Het uitgangspunt bij die gesprekken is de 3%, en niet omdat dat ergens in Brussel zou zijn bepaald, zoals sommige partijen hier steeds beweren, maar omdat wij dit belangrijk vinden. Je kunt als Nederland niet de rekening van de crisis doorschuiven naar volgende generaties. Als wij dat doen, verliezen mensen uiteindelijk het vertrouwen in onze economie. Mensen zullen dan bepaalde bestedingen uitstellen. Latere generaties worden uiteindelijk geconfronteerd met enorme belastingverzwaringen, omdat er dan totaal onhoudbare overheidsfinanciën in Nederland zijn ontstaan. Het is van cruciaal belang dat wij in Nederland het vertrouwen behouden van onze financiële markten, omdat anders de rente omhoog gaat. Als die rente omhoog gaat, kost dat miljarden en miljarden extra aan tekorten die in de toekomst moeten worden gedekt. Nu het in deze buitengewoon precaire politieke situatie gelukt is om tot dit akkoord te komen, hoeven die schulden niet te worden doorgeschoven naar volgende generaties en zijn wij in staat om de overheidsfinanciën nu al weer behoorlijk op orde te brengen, zodanig dat ook het vertrouwen van consumenten, van mensen in het land, maar zeker ook van de financiële markten behouden kan blijven. Daarom is het ongelooflijk goed nieuws dat dit is gelukt.

Natuurlijk moet er nog heel veel gebeuren. Alle partijen hebben bij dit pakket plussen en minnen. Dat is ook logisch. Daarover zal ook zeker nog gesproken moeten worden, maar de eerste stap, de grote eerste stap is nu gezet. Ik moet zeggen: in onze parlementaire geschiedenis is het echt ongekennd wat hier is gebeurd. Ik ben daar blij mee. Ere wie ere toekomt! Dank aan iedereen die hiervoor zijn nek heeft uitgestoken.

Er is een aantal vragen gesteld over de wijze waarop dit zich verhoudt tot Prinsjesdag. Die situatie lijkt mij niet zo vreselijk ingewikkeld. Dit is een pakket dat in eerste instantie loopt tot de verkiezingen, en daarna – zoals mevrouw Sap al zei – de formatie. Dat betekent dat het pakket staat zolang er geen nieuw kabinet aantreedt. Treedt er een nieuw kabinet aan, dan kan zo'n nieuw kabinet uiteraard wijzigingen aanbrengen in het basispad. Maar dit akkoord is nu onderdeel van het basispad van het Centraal Planbureau. Alleen een nieuw kabinet bij formatie kan daar weer wijzigingen in aanbrengen. Dat is de simpele politieke situatie zoals die zich voordoet.

Voor zover er risico's zijn voor de begroting van 2013, zijn die eigenlijk ook al grotendeels in het onderhandelingsresultaat meegenomen. Dat betreft de correctie van ongeveer 1 mld. op een aantal bezuinigingen die het kabinet dat aftredend is, aan het doorvoeren was. En we hebben natuurlijk nog één belangrijk wetsvoorstel: het wetsvoorstel Werken naar vermogen. We zullen moeten kijken of het mogelijk is daar langs onderhandelende weg hier in de Kamer elementen van overeind te houden, of niet. Dat zullen we bezien. Dat zou eventueel een klein extra besparingsverlies voor 2013 kunnen opleveren. Dat is voor 2013 beperkt, omdat de opbrengst in 2013 niet zo groot was. Die opbrengst is juist structureel groot, die loopt op naar 1,6 à 1,7 mld. op langere termijn, maar in 2013 is die opbrengst beperkt.

De heer **Samsom** (PvdA):

Mocht het dus gebeuren dat de Wet werken naar vermogen verdwijnt, dan is er een structureel tekort van 1,6 mld. Dat is in 2015 ook een fors tekort. Het kabinet stuurt nu

Rutte

iets naar Brussel waarin het belooft, ook aan dat structurele begrotingsherstel te werken. Op welke manier verwerkt het kabinet deze onzekerheid, die we juist van mevrouw Sap bevestigd kregen, in dat pad?

Minister Rutte:

Dit pakket leidt tot een enorme structurele verbetering. Dat komt ook door de maatregelen die worden genomen in de sfeer van de huren en de koopmarkt. Dat is een verbetering die structureel oploopt tot 4 à 5 mld. op lange termijn. Het zijn gigantische bedragen, die niet in het huidige basispad van het Centraal Planbureau zitten. Dat compenseert het dus ruim. Ik denk dat Paul de Krom, de verantwoordelijk staatssecretaris, in staat is om met de Kamer te kijken of er ruimte is door rekening te houden met wensen die bij allerlei fracties leven. Het principe van het wetsvoorstel wordt ook door de fractie van de heer Samsom en andere fracties omarmd, alleen op de uitwerking is er kritiek. Ik denk dat het in de spirit van wat er in de afgelopen 48 uur is gebeurd, ook mogelijk moet zijn om dat wetsvoorstel in de richting van een Kamermeerderheid bij te buigen. Zou dat niet lukken, dan is er een ruime compensatie in financiële zin in de vorm van wat wij doen op de woningmarkt. Ook de nieuwe aanpak van de pensioenen leidt op veel kortere termijn al tot veel grotere opbrengsten dan wij hadden voorzien.

De heer Samsom (PvdA):

Dat brengt mij tot de volgende vraag over de structurele doorwerking. Wij hoorden de vertegenwoordiger van GroenLinks zonet zeggen dat dit alleen gaat over 2013. Een groot aantal van de maatregelen heeft echter ook een structurele doorwerking. Zijn de partijen van het akkoord nu gebonden aan de structurele doorwerking of is het inderdaad alleen voor 2013, zijn er verder geen commitments en moet het daarna opnieuw worden bezien?

Minister Rutte:

Zoals het altijd gaat, worden afspraken door het Centraal Planbureau structureel in de cijfers gezet. Als er een nieuw kabinet aantreedt of een zittend kabinet een nieuwe begroting maakt, worden er wijzigingen aangebracht ten opzichte van de ramingen van het Centraal Planbureau. Dat heet "beleid maken". Dat is, zoals de heer Samsom altijd zo passioneel vertelt op de televisie, politiek bedrijven. Dat is de heer Samsom vandaag ook aan het doen, dus hij weet hoe dat gaat. Dat gaat soms beter en soms minder goed. Na de verkiezingen probeer je dan in een formatie met elkaar te kijken of je er wijzigingen op aanbrengt. Zolang er geen nieuw kabinet is, staan deze afspraken ook structureel.

De heer Samsom (PvdA):

Ik heb wel eens betere dagen gehad! Wij hopen met zijn allen dat er toch voor het einde van het jaar een nieuw kabinet is. Zijn de afsprakenmakende partijen, de Kunduz-coalitie, nu gebonden aan de afspraken die hier gemaakt zijn voor de structurele lange termijn?

Minister Rutte:

Natuurlijk. Zo werkt dat. Dan gaat de heer Samsom er echter van uit dat er de komende jaren geen nieuw kabinet komt. Ik hoop toch dat er op enig moment weer een missionair kabinet komt. Ik heb ook wel een idee wie ik hoop dat er dan blijft zitten, maar de kiezer gaat daarover. Bij een formatie zal er dan ongetwijfeld weer het een en

ander veranderd zijn. Dat is politiek. Tot dan vallen wij altijd terug op de afspraken die nu zijn gemaakt.

Voorzitter. De heer Van der Staaij heeft de verkiezingsdatum aangekaart. Ik wil dat punt hier toch even benoemen. Afgelopen dinsdag heb ik in het debat gezegd dat de verkiezingsdatum, alles op de hand wegend en op de tong proevend, lijkt uit te komen op 12 september. Ik wijs de Kamer erop, daar nog eens heel goed naar kijkend, dat dit betekent dat Prinsjesdag plaatsvindt met de oude Tweede Kamer en dat de nieuwe Tweede Kamer zal worden geïnstalleerd pal na Prinsjesdag. Ik leg het hier maar heel open voor. Zou je de verkiezingen een week eerder houden, dus op 5 september, dan heb je dat probleem niet. Dan heb je dus niet de slordigheid dat op Prinsjesdag de oude Tweede Kamer hier nog zit en dat er een dag later een nieuwe Tweede Kamer aantreedt. Mocht er steun zijn om de verkiezingsdatum een week te vervroegen tot 5 september – ik zie de heer Samsom echter niet enthousiast reageren en hij leidt de op een na grootste fractie – dan kunnen wij dat doen. Het kabinet wil een verkiezingsdatum prikken die een brede steun in de Kamer heeft. Als ik dit, in de spirit van wat er de afgelopen dagen is gebeurd, hier zo open mag doen, wil ik op deze manier ingaan op de vraag van de heer Van der Staaij. Ik vind dat dit demissionaire kabinet een verkiezingsdatum moet prikken met maximaal draagvlak in de Kamer. Als je het een week eerder doet, gaat het allemaal net even wat netter.

De heer Slob (ChristenUnie):

Volgens mij was de insteek van de heer Van der Staaij een iets andere, dus niet één week verschil. Het lijkt mij toch wel belangrijk dat wij gewoon helder zijn over wanneer de verkiezingen plaatsvinden. Als 12 september is afgesproken, moeten wij daar volgens mij ook maar aan vasthouden, ook gezien de grote meerderheid die voor verkiezingen was. Ik zeg dat ook omdat wij, als wij de verkiezingen een week eerder houden, grote risico's lopen met vakantieperiodes. Het lijkt mij niet zo handig als in een groot deel van Nederland niet echt goed campagnes kunnen worden gehouden. Het lijkt mij beter als mensen hun stem kunnen uitbrengen op een moment dat zij van vakantie terug zijn.

Minister Rutte:

Overal in het land zijn de vakanties dan afgelopen. In het Noorden zijn ze het laatste afgelopen, maar ze zijn wel overal afgelopen.

De heer Roemer (SP):

Als de minister-president toch gaat schrijven, mag hij wat mij betreft nog steeds 27 juni overwegen. Als dat geen optie blijkt te zijn, mag het van mij gewoon 12 september blijven. Dan kan de oude Kamer nog één dag genieten van wat zij hier heeft samengesteld. Daags daarna kan de nieuwe Kamer het gelijk in de prullenbak gooien.

De voorzitter:

Het woord is aan de heer Van der Staaij. Of had de minister-president willen reageren?

Minister Rutte:

Nee, voorzitter, dit sprak voor zich, denk ik.

Rutte

De heer **Van der Staaij** (SGP):

Ik heb inderdaad twee punten aan de orde gesteld. Het eerste is die datum in combinatie met Prinsjesdag. Ik herken het nadeel dat de minister-president noemt. Wat ons betreft zou een week eerder zeer wel bespreekbaar zijn, maar je zit wel met de vakantieperiode, die weer nieuwe problemen oplevert.

Daarnaast had ik een ander punt aan de orde gesteld. Het lijkt nu een soort automatisme te zijn om na een politieke crisis verkiezingen te houden, terwijl het toch interessanter is om de vraag op te werpen waarom dat eigenlijk gebeurt, als het kennelijk ook mogelijk is om weer met nieuwe meerderheden in de Kamer gezaghebbend beleid voort te zetten.

Minister Rutte:

Ik had mijn Engelse collega gisteren aan de lijn en gezien de politieke situatie in Engeland spraken wij tegenover elkaar uit dat het hebben van "fixed term parliaments" ook zo zijn voordelen heeft. Die hebben wij in Nederland niet. Sinds – ik zeg het even uit mijn hoofd – Van Agt is het eigenlijk usance geworden dat een kabinetcrisis leidt tot nieuwe verkiezingen. Sinds de val van het tweede kabinet-Van Agt in 1982 is dat zo. Daarna is er nog een rompkabinet-Van Agt III geweest, maar dat heeft alleen verkiezingen voorbereid. In de jaren zestig was het heel gebruikelijk. Er is in 1963 een parlement gekozen en op basis van die uitslag zijn er drie kabinetten geformeerd. Dat kan, en de Kamer gaat er zelf over. Gezien de uitspraken – ik heb juist mevrouw Sap en anderen gehoord – ligt het volgens mij zeer voor de hand dat wij verkiezingen hebben. Daar vraag ik dus geen discussie over, maar wel over de verkiezingsdatum. Gehoord de discussie lijkt het mij het beste om vast te houden aan de datum van 12 september. Morgen zal de ministerraad formeel beslissen.

□

Minister De Jager:

Voorzitter. Wij spreken over een bijzondere politieke situatie. Het land verkeert in een moeilijke situatie. Er is aandacht vanuit heel Europa voor de situatie in Nederland, zoals ik vandaag, gisteren en deze week heb gemerkt. Er zijn ook zorgen in heel Europa, gelet op de schulden crisis van dit moment en de opstelling van Nederland daarin.

Voorzitter. Laat ik gelijk beginnen met uw Kamer complimenten te maken. Uw Kamer heeft zich in deze heel moeilijke situatie uiterst constructief opgesteld, in een heel moeilijke tijd, om met elkaar moeilijke maatregelen te bespreken. Dat is niet gemakkelijk, zeker niet als je in de oppositie zit. Zeker niet voor de drie betrokken partijen, D66, GroenLinks en de ChristenUnie. Het is ook niet gemakkelijk voor VVD en CDA, die ook moeten onderhandelen over zo'n pakket. Met de woorden van de minister-president: met name complimenten aan alle partijen uiteraard, overigens ook de partijen buiten de vijf die ik noemde. Ik heb met alle fracties kunnen spreken. Dat was niet heel gemakkelijk. Soms zei men tijdens mijn ronde gisteren, langs elf fracties: de minister van Financiën zal waarschijnlijk het CDA wel verzoeken om in het verkiezingsprogramma een kiesdrempel op te nemen, omdat elf fracties misschien voor zo'n taak, om ze allemaal op één dag te spreken, wel wat veel is. Maar daar ga ik niet over.

Ik dank, mevrouw de voorzitter, voor de constructieve opstelling van deze Kamer. Inmiddels is duidelijk dat de crisis niet alleen conjunctureel is. Het groeiverlies van de

afgelopen jaren halen wij niet zomaar in. De crisis heeft langdurige effecten. Wij moeten de komende jaren schulden afbouwen. Ook dat zit in dit akkoord. De vergrijzing is ingetreden. Groei komt niet meer vanzelf. Hoewel niets doen op de korte termijn vermoedelijk gemakkelijker is, is het cruciaal voor de stabiliteit van Nederland en de Nederlandse economische kracht dat er nu maatregelen worden genomen. Het nemen van maatregelen is natuurlijk ook belangrijk om te voldoen aan onze eigen begrotingsregels en aan de Brusselse normen, mede met het oog op de stabiliteit van de financiële markten. Zo kan Nederland blijven profiteren van een lage rente. Daarom is het zo belangrijk dat er een brede overeenstemming tussen kabinet en oppositie is bereikt, waarom in gezamenlijk overleg op initiatief van de Kamer in het debat hier eerder deze week is gevraagd. Dat is een teken van leiderschap in moeilijke tijden. Het laat zien dat Nederland in crisistijden niet verlamd wordt door politieke tegenstellingen. Als het echt nodig is, als de nood echt aan de man is, weten we elkaar te vinden.

Met de maatregelen die nu voorliggen, wordt de houdbaarheid van de overheidsfinanciën verbeterd en de economie versterkt. Het pakket bevat belangrijke hervormingen, zoals de verbetering van de werking van de woningmarkt en de arbeidsmarkt. Over deze hervormingen is in Nederland decennia lang gesproken. Het is ook nodig voor de toekomst van de economische groei in Nederland. Met de maatregelen wordt een significante bijdrage geleverd aan de aanpak van problemen op het terrein van klimaat, duurzaamheid en energie.

We vonden het belangrijk om het akkoord met zijn vijven te sluiten. Daarom zijn in de dialoog ook een aantal bezuinigingen teruggedraaid. Deze maatregelen van het kabinet lagen namelijk heel moeilijk bij de drie partijen uit de oppositie die erbij waren. Het is goed dat we met zijn allen hebben besloten om die maatregelen terug te draaien. Dat is terug te zien in het stabiliteitsprogramma. Het is overigens niet gebruikelijk dat een minister van Financiën een stabiliteitsprogramma naar Europa stuurt waarin bezuinigingen worden teruggedraaid. Dat is zonder precedent. Meestal willen we in Europa laten zien dat we een enorm pakket aan bezuinigings- of lastenmaatregelen nemen. Dit is nu echter het vehikel voor de Kamer geworden om over te spreken.

Al met al is het een zeer belangrijk pakket. Het is cruciaal voor de rente die wij betalen en de toekomstige generaties van Nederland. De toekomstige generaties moeten niet de rekening gepresenteerd krijgen van de vierjarige crisis. Ja, er zit pijn in het pakket. Tot nu toe zijn er geen heel grote koopkrachtverschillen, maar de burger zal die vier jaar crisis een keer gaan voelen. Dat is onvermijdelijk. Iedereen in Nederland profiteert echter van het feit dat dit pakket er ligt. Het pakket stopt de almaar olopemde schulden. Het pakket versterkt de economische structuren voor de toekomst. De minister-president en ik hopen dan ook op steun van de Kamer.

Er is gevraagd hoe het pakket verwerkt wordt. Sommige onderdelen vergen nadere uitwerking. Het streven is in ieder geval om tempo te maken. Sommige maatregelen moeten al voor de zomer worden voorgehangen of in wetgeving worden bevestigd. Normaal gesproken zouden de maatregelen voor 2013 in de Miljoenennota worden gepresenteerd. Ik heb er echter begrip voor als er behoefte aan een inkijkje is, zeker voor maatregelen die eerder worden genomen. Ik zal bezien of er al maatregelen kunnen worden meegenomen in de Voorjaarsnota. De mo-

De Jager

menten zijn dus de Voorjaarsnota, en de Miljoenennota voor het gehele pakket. Een deel van de maatregelen zal al snel bij de Kamer aanhangig worden gemaakt. Dat geldt bijvoorbeeld voor de permanente verlaging van de overdrachtsbelasting en de btw-verhoging.

Tot slot kom ik bij de vraag of de maatregelen zich in evenwicht tot elkaar verhouden. Uiteraard kunnen we de koopkrachtcijfers nog niet geven. De vraag spitst zich vooral toe op de forse btw-verhoging. In de koopkrachtplaatjes van het Centraal Planbureau pakt een btw-verhoging evenredig uit voor alle inkomens. Volgens de CBS-statistiek drukt het algemene btw-tarief, het btw-tarief op luxe goederen, zelfs iets zwaarder op de hogere inkomens. Voor de koopkracht is natuurlijk het totale beeld relevant. Dat kunnen we nu niet geven. De consumptie wordt op de korte termijn neerwaarts beïnvloed door de bezuinigingen. Op de lange termijn is de verschuiving van inkomstenbelasting naar btw gunstig voor de economie. Consumptie en milieuvervuiling worden namelijk zwaarder belast en dit wordt teruggesluisd naar lagere lasten op arbeid.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

Waarom is er dan gekozen voor een ongeclausuleerde verhoging van de btw? Je had ook kunnen kiezen voor een differentiatie en bijvoorbeeld kunnen kijken naar producten die het milieu en de natuur zwaar belasten of producten die uit China komen en door kinderhanden in elkaar zijn gezet. Waarom is gekozen voor een algemene verhoging van 2%? Je had meer doelen kunnen bereiken als je de btw op een aantal producten fors had verhoogd, met name op producten die nogal wat externe kosten met zich meebrengen die nu niet in de prijs tot uitdrukking komen.

Minister De Jager:

Met btw kun je uitstekend consumptie belasten. Overigens staan in het akkoord ook veel specifieke vergroeningsmaatregelen. Ik noem de kolenbelasting en de energiebelasting op aardgas. Het algemene tarief voor de btw, bijvoorbeeld voor luxe goederen, is een heel goed instrument om consumptie zwaarder te belasten. Je kunt daarmee echter niet echt differentiëren. Je kunt de producten uit China, of producten die van ver komen, niet zwaarder belasten dan andere producten. Het is onmogelijk om producten die samengesteld zijn met bepaalde onderdelen zwaar te belasten, en producten die anders zijn samengesteld zo. Wij hebben hierover al vaker gedebatteerd met de Partij voor de Dieren. Ik heb al gezegd wat er op dit punt mogelijk is en met name ook wat er niet mogelijk is. In dit pakket is gekozen voor een aantal specifieke en heel forse vergroeningsmaatregelen. Die maatregelen zijn echt heel fors. Er staat in het pakket ook dat de algemene consumptiebelasting wordt verhoogd. De Partij voor de Dieren wil altijd nog specifiekere maatregelen, die vaak niet kunnen of onwenselijk zijn. De winst op het vlak van de vergroening in dit pakket zou echter zelfs voor de Partij voor de Dieren overduidelijk moeten zijn.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

Gezien vanuit het perspectief van het huidige demissionaire kabinet is iedere stap richting vergroening heel fors. Ik ben echter niet erg onder de indruk. Natuurlijk ben ik blij dat rode diesel niet meer zal worden gesubsidieerd. Maar goh, dat werd nu wel eens tijd, want daarover wordt al twintig jaar gesproken. De minister zegt dat de Partij

voor de Dieren dingen wil die niet kunnen. Hoe is dan toch het volgende mogelijk? Mijn partij diende een amendement in waarmee wij de btw op vlees naar 19% wilden brengen. Zo'n btw-verhoging zou ontzettend veel voordelen opleveren voor milieu, voor natuur en voor mensen in ontwikkelingslanden. Het was allemaal geregeld en het zat volgens het ministerie van Financiën van voor tot achter prima in elkaar. De heer Pechtold hoor ik nu echter zeggen dat tijdens de onderhandelingen zo'n verhoging onuitvoerbaar leek. Hoe is dat mogelijk? Het ministerie van Financiën weet toch allang hoe dat moet?

Minister De Jager:

Daarbij ging het echt om het bieden van technische ondersteuning door het ministerie. Gelukkig ben ik een paar jaar staatssecretaris van Financiën geweest. Daardoor heb ik zulke discussies vaker gevoerd. Het ministerie biedt vaak ambtelijke ondersteuning bij de totstandkoming van amendementen. Meestal wordt er door ambtenaren dan wel bijgezegd dat het heel lastig zal zijn, maar ambtenaren kunnen dat uiteraard niet al te expliciet doen. Het is immers aan de bewindspersoon om die waardering in het debat te geven. Ik zou de verslagen van de huidige staatssecretaris erbij moeten pakken. Ik ga ervan uit dat hij op de uitvoeringsbezwaren heeft gewezen. Ik heb het in ieder geval eerder wel gedaan. Er wordt dus door het ministerie technische hulp verleend en het is in het algemeen aan de bewindspersoon om in de Kamer op de uitvoeringsbezwaren te wijzen. Bij de categorie van btw-verhogingen die niet mogelijk zijn, had ik het over differentiatie naar land van herkomst. Het gaat uiteraard om een Europese harmonisering.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

Ik wil even vaststellen dat de staatssecretaris van Financiën toen over het amendement voor een btw-verhoging voor vlees zei dat die inderdaad 1 mld. per jaar kon opleveren en dat hij dat bedrag eigenlijk wel zou willen hebben. Hij zei ook: het is uitvoerbaar, maar we doen het toch maar niet. Ik heb de indruk dat de onderhandelaars van GroenLinks en D66 met een kluitje in het riet zijn gestuurd.

Minister De Jager:

Allereerst moet ik nog één aanvulling noemen. Dit pakket is gericht op enerzijds hervormingen voor de lange termijn en anderzijds maatregelen die met name voor 2013 mogelijk zijn. Bij wat mevrouw Ouwehand nu voorstelt, is 2013 sowieso heel moeilijk. Er is verder echt een verschil tussen iets wat theoretisch mogelijk is en iets wat praktisch uitvoerbaar is. Er is uiteindelijk gekozen voor het pakket dat nu op tafel ligt. Daarin staan heel veel vergroeningsmaatregelen. Ik dank mevrouw Ouwehand overigens voor de aanvulling dat er ook een maatregel rond rode diesel is opgenomen. Ook was ik de maatregel rond leidingwater vergeten, evenals die rond het eurovignet.

De heer Samsom (PvdA):

Ja, en over al die maatregelen valt ontzettend veel te vragen, maar dat doen we de komende maanden wel. Eén maatregel intrigeerde me nogal. Aan het einde staat plompverloren dat er generiek 875 mln. zal worden bezuinigd op zorg en onderwijs. Die maatregel is even groot als alle intensiveringen. Wat is dat precies voor een bezuiniging? Als het geld in die twee sectoren voor het oprapen lag, had de minister het allang gevonden. Welke nieu-

De Jager

we ontdekking is er gedaan waardoor er 875 mln. extra op onderwijs en zorg kan worden bezuinigd? In het onderwijs zouden wij juist moeten investeren. Wat staat daar precies?

Minister De Jager:

Kan de heer Samsom even de pagina noemen van het stabiliteitsprogramma?

De heer Samsom (PvdA):

Dat is pagina 12.

Minister De Jager:

Dan gaan wij dat even bekijken. In de sectoren onderwijs en zorg wordt de efficiency verhoogd door de administratieve regeldruk aan te pakken. Op de rijksbegroting worden diverse taakstellingen doorgevoerd; 875 mln. structureel. Dit gaat volgens mij over de zorgafspraken.

De heer Samsom (PvdA):

Er staat: onderwijs en zorg. Als het alleen over zorg zou gaan, zou er volgens mij geen "onderwijs en zorg" hebben bestaan.

Minister De Jager:

In de sectoren onderwijs en zorg wordt de efficiency verhoogd door de administratieve regeldruk aan te pakken, punt. Wij hebben geen aparte bezuiniging op onderwijs afgesproken. "Op de rijksbegroting worden diverse taakstellingen ..." Dat staat onder het kopje Overige maatregelen, niet onder het kopje Onderwijs en zorg. Op de rijksbegroting worden diverse taakstellingen doorgevoerd: 875 mln. structureel. O nee, het is 500 mln. ...

De voorzitter:

Dit wordt een beetje verwarrend, als ik zo vrij mag zijn.

De heer Samsom (PvdA):

Ik beperk mij tot deze ene post, dat beloof ik echt. Ik wil dan wel graag een antwoord hebben. Dit is een pakket waarvan wordt gezegd dat het de begroting redt. Dan lijkt het mij goed dat de minister van Financiën, die het moet uitvoeren, weet wat hij doet.

Minister De Jager:

Dat is zeker. Het redt zeker. Ik zoek even de aansluiting in het stuk. In dit stuk wordt een aantal zaken geaggregeerd, bij elkaar opgeteld dus.

De heer Samsom (PvdA):

Is er nog een ander stuk waarin zaken niet worden geaggregeerd?

Minister De Jager:

Nee ...

De heer Samsom (PvdA):

Waarin gedetailleerder wordt uitgelegd wat er precies gebeurt?

Minister De Jager:

Ik ben nu zelf ook even aan het kijken in het stuk. Mag ik even? Het is vers van de pers. Het staat er gewoon duidelijk: op de rijksbegroting worden diverse taakstellingen doorgevoerd. Het is dus gewoon een taakstellende kor-

ting op de rijksbegroting, van 875 mln.; precies zoals het er staat.

De heer Samsom (PvdA):

Ik geloof dat wij op dit punt niet veel verder komen. De minister zei tussendoor – daarom interrumpeerde ik; excuus daarvoor, voorzitter – dat dit de geaggreerde lijst was. "Ik kijk even op de lijst van specifieke maatregelen."

Minister De Jager:

Nee, dat heb ik niet ... Misschien heeft de heer Samsom een lijst van specifieke maatregelen.

De heer Samsom (PvdA):

Wij hebben een prachtig pakket, doorgerekend door het Centraal Planbureau, met 120 heel specifieke maatregelen. Het is serieus, voorzitter. Aan het begin van het debat hebben wij al gezegd dat dit een hoofdlijnenbegroting is waarover moeilijk te discussiëren valt. Ik snap dat, omdat er misschien nog een uitwerking komt. Dan praten wij er dan over. Als die uitwerking er nu al is, als er specifiekere informatie is over wat al deze posten betekenen, wil ik erop aandringen dat de Kamer deze per ommegaande ontvangt. Ik denk dat het op dit tijdstip ondoenlijk is om er verder over te debatteren, maar dan heeft de Kamer in ieder geval alle informatie die nodig is.

Minister De Jager:

Het is duidelijk dat er voor een aantal posten, bijvoorbeeld die taakstellende maatregelen op de rijksbegroting, aan het kabinet wordt gevraagd om maatregelen voor te stellen. Als de heer Samsom had geluisterd naar wat ik zei, had hij kunnen horen dat ik heb gezegd dat die uitwerking voor de begroting voor 2013 volgt bij de Voorjaarsnota en met name bij de Miljoenennota. Dus geen flauwe spelletjes nu, met alle respect. Er staan maatregelen in, zoals het terugdraaien van de huishoudinkomsttoets van 54 mln. Er staan tientallen maatregelen in, op detailniveau, in ieder geval veel gedetailleerder dan in een normaal stabiliteitsprogramma het geval zou zijn. De maatregelen worden dus gewoon genoemd. Als ik kijk naar de maatregelen die genoemd worden, stel ik vast dat dit een maatregel is die door het kabinet moet worden ingevuld. In alle transparantie zeg ik dat tussen de vijf partijen en mijzelf is afgesproken dat het kabinet nog met maatregelen komt. Dat komt wel vaker voor. Bij de Voorjaarsnota of de Miljoenennota wordt dit nader ingevuld. Ik kan er nu dus geen invulling aan geven, want die is er nog niet. Verder staan er in het stuk heel veel individuele maatregelen.

De heer Roemer (SP):

Voor de duidelijkheid: dit betekent, om het in gewoon Nederlands te zeggen, dat dit een kaasschaafmethode is voor 875 mln. die nader zal worden ingevuld. Het kabinet zal daarvoor binnenkort met concrete maatregelen komen en die zijn in dit Kunduz-akkoord dus niet tot in detail uitgewerkt. Daarmee kan het dus gewoon alle kanten op gaan.

Minister De Jager:

Dat laatste is een kwalificatie van de heer Roemer, maar wij hebben inderdaad afgesproken dat het kabinet met voorstellen zal komen. Overigens is dat heel gebruikelijk, ook in een meerderheidscoalitie of bij andere coalitievormen. Het pakket bevat in deze fase al meer detaillering

De Jager

dan wij normaal in de Tweede Kamer bespreken voor de begroting. Normaal zijn er eerst heel algemene beleidsintenties en komt de daadwerkelijke invulling bij de Miljoenennota op Prinsjesdag. Hiervoor zal inderdaad specifiekere invulling door het kabinet worden gezocht. Dat zullen wij voorstellen bij de Miljoenennota of voor een deel misschien al eerder, bij de Voorjaarsnota, als dat kan. In principe doen wij het echter bij de Miljoenennota, want de begroting voor 2013 wordt normaal gesproken bij de Miljoenennota gepresenteerd.

De heer **Roemer** (SP):

Het is dus uitgesloten dat er nu al een richting is aangegeven aan het kabinet waarin de minister van Financiën het moet gaan zoeken en voor welk deel hij de voorstellen moet gaan doen?

Minister **De Jager**:

Er staan niet heel veel taakstellingen of taakstellende maatregelen in; ik denk twee bedragen. Daar liggen inderdaad nog geen concrete maatregelen onder. Dat klopt. De concrete maatregelen zijn voor de rest tamelijk dekkend. Door het hele stuk heen staan heel veel specifieke maatregelen, zo zeg ik mede in de richting van de heer Samsom. Sowieso alle grote maatregelen staan erin genoemd. Er is nog niet over concrete maatregelen achter taakstellende maatregelen gesproken. Daarvoor moeten wij inderdaad nog tot een invulling komen. Dat zullen wij uiterlijk bij de Miljoenennota doen.

De heer **Roemer** (SP):

Ik kan mij nog discussies met het CPB herinneren. Wij waren toen veel concreter, maar er werd toch gezegd: het is niet concreet genoeg. Het is dus wel heel gemakkelijk om richting de 3% te gaan met een taakstellende bezuiniging, nota bene op zorg en onderwijs, waarover de twee partijen hier achter mij nog zo veel gezegd hebben in de afgelopen periode. Daardoor denk ik wel een beetje: ik moet nog zien dat die taakstellende bezuiniging door deze groep gehaald gaat worden.

Minister **De Jager**:

Het is echt een andere situatie als een kabinet met een meerderheidscoalitie afspraken maakt om dat te doen. Dat is anders dan als, met alle respect, de SP plannen voorlegt aan het Centraal Planbureau. Ook voor een regeerakkoord is het anders. Wij zullen echter ook met maatregelen moeten komen. Voor een doorrekening van de Macro Economische Verkenning, die wij straks bij Prinsjesdag moeten presenteren, moeten wij ook met concrete maatregelen komen. Wij hebben dus inderdaad niet veel tijd. Wij hebben nog maar uiterlijk totdat het Centraal Planbureau de gegevens moet hebben voor de Macro Economische Verkenning. Dat is in augustus. Wij zullen er dus hard aan moeten werken, maar wij zullen met een concrete invulling daarvan komen, echt.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Ik stel vast dat er bij de Kamer behoefte is aan een tweede termijn. Mijnheer Samsom, de heer Blok laat het aan u.

□

De heer **Samsom** (PvdA):

Voorzitter. Het is ingewikkeld om te bepalen over wat voor type akkoord wij nu precies spreken. Er wordt van alle kanten gezegd: het is geldig, het is structureel, het werkt door tot 2015 in alle maatregelen, maar zodra er verkiezingen zijn geweest, wordt het weer anders. Dat maakt het akkoord zelf niet anders en dat maakt de bezwaren van de Partij van de Arbeid tegen het akkoord ook niet anders, maar wij kijken wel met iets meer optimisme naar de toekomst en naar de mogelijkheden die daar dan weer liggen.

Over de inhoud van het akkoord komen wij de komende maanden vast nog uitgebreid te spreken. Er kwamen nu al een paar maatregelen langs waarvan de uitwerking op zijn minst ingewikkeld is. Maar ik zeg erbij: wat er in twee dagen is gebeurd, is uniek, en misschien hoeven wij ook geen gedetailleerde akkoorden te verwachten. De risico's zijn daarbij wel navenant en wij zullen dat de komende maanden goed in de gaten houden. Wij blijven strijdbaar.

Er kwam één punt expliciet naar voren in de onzekerheid over wat er wel en niet meer doorgaat en wat dat wel of niet kost. Dit was de Wet werken naar vermogen. Er werd gezegd dat die wet niet meer doorgaat omdat hij straks controversieel is in de Kamer. Het bedrag staat echter nog gewoon op de begroting. Als je serieus zegt dat deze wet niet mag doorgaan en het bijbehorende bezuinigingsbedrag ook niet, moet het wel weg, want anders valt het in de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gewoon toe bij andere mensen die het zo moeilijk kunnen missen in moeilijke tijden. Het zijn geen kleine bedragen. Het gaat om 230 mln. volgend jaar, een bedrag dat niet, omdat de Wet werken naar vermogen niet doorgaat, moet worden gepakt bij uitkeringen van andere aard of bij andere uitgaven die SZW moet doen. Vandaar de volgende motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de regering in het basispad van de begroting 2013 door de geplande invoering van de Wet werken naar vermogen ruim 230 mln. op de sociale zekerheid van de meest kwetsbare mensen in Nederland had ingeboekt;

overwegende dat deze korting niet wordt genoemd in het Kunduz-akkoord;

overwegende dat de Wet werken naar vermogen voorlopig van de Kameragenda is afgevoerd en controversieel zal worden verklaard, en hoe dan ook niet per 1 januari 2013 kan worden ingevoerd;

spreekt uit dat in de begroting van 2013 de korting op de sociale zekerheid dient te worden teruggedraaid,

en gaat over tot de orde van de dag.

Samsom

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door het lid Samsom. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 911 (21501-07).

De heer Samsom (PvdA):

Deze motie zou, indien zij wordt aangenomen, maatgevend kunnen zijn voor de verwachtingen die we hebben over de uitvoering van het Kunduz-akkoord en alle ins en outs die daarbij horen.

De heer Pechtold (D66):

Dat is een interessante motie, over 230 mln. voor volgend jaar. Na de eerste termijn van de PvdA-fractie had ik verwacht dat er een duidelijke motie zou liggen om de 12 mld. aan hervormingen, ombuigingen, lastenverzwaring en lastenverlichting, kortom het totaalpakket, te verwerpen en niet naar Brussel te sturen. Of zegt de heer Samsom nu, "nee, het is alleen dat punt"? Dan ga ik namelijk graag met hem in onderhandeling daarover.

De heer Samsom (PvdA):

Was dat op andere punten ook maar gebeurd, voorzitter.

(hilariteit)

De heer Samsom (PvdA):

Er zijn verschillende redenen waarom ik zo'n motie niet indien. Allereerst is dat omdat er een ferme wil van een coalitie van meerderheden is die hier gewoon mee wil doorgaan. Dat lijkt me een belangrijk signaal. Bovendien zitten er ook goede dingen in het pakket, zoals ik eerder al zei. Die mogen wat mij betreft naar Brussel. De derde reden is dat datgene wat naar Brussel gaat, eigenlijk niet het meest relevante is van het debat dat we vandaag voeren. Het meest relevant is de vraag wat het pakket betekent voor Nederland, voor de mensen die bij de politie werken, voor leraren, voor een 62-jarige met prepensioenen die straks opeens in de bijstand vervalt omdat de pensioenleeftijd per abuis met een paar maanden is verhoogd in 2013, 2014 en 2015. Daar gaat dit debat over en daarover voeren u en ik, mijnheer Pechtold, en vele anderen in deze Kamer, hopelijk nog veel debatten, voor de zomer al enkele en na de zomer nog veel meer.

De heer Pechtold (D66):

Ik stel tevreden vast dat de PvdA zegt dat er ook goede elementen in het pakket zitten en dat dit de grootste partij ertoe brengt om geen motie in te dienen op dat punt. Dat is een heel belangrijk signaal naar Brussel maar ook een heel belangrijk signaal naar de rest van Nederland.

De heer Samsom (PvdA):

Dat lijkt mij dan een duidelijke vaststelling.

De heer Roemer (SP):

Voorzitter. Ik wil de minister-president en de minister van Financiën, beiden in demissionaire staat, bedanken voor de beantwoording.

Op onderdelen was het een pijnlijk debat, omdat duidelijk is geworden dat het inderdaad een huzarenstukje is met een houdbaarheidsdatum tot 12 september. Het is

mooi en het is duidelijk waar iedere partij nu voor staat en met welke inzet de partijen de verkiezingen ingaan en het is dan ook terecht dat de kiezer om een oordeel daarover wordt gevraagd.

Het is jammer dat met name het laatste hoofdstuk geen duidelijkheid verschaft. Er wordt gepronkt met het terugdraaien van bijna 1 mld. aan bezuinigingen in de zorg, maar vervolgens wordt daar met een onduidelijke kaasschaaf weer € 875.000 op teruggehaald. Het is erg jammer dat het zo fors verhogen van de btw, wat zo schadelijk is voor de economie en het midden- en kleinbedrijf, zo onderbelicht is gebleven.

Er is geen voorstel door de Kunduz-coalitie ingediend, dus wij kunnen er ook niet over stemmen. Ik wou mij daarom beperken tot de aantekening dat wij geacht worden tegen dit voorstel in zijn totaliteit te hebben gestemd. Wij vinden dus dat het niet naar Brussel moet worden gestuurd, al zijn wij het op onderdelen best eens.

De heer Slob (ChristenUnie):

Ik heb geen vragen over die aantekening, want u hebt het volste recht om een aantekening te plaatsen, mijnheer Roemer. Maar ik vind dit echt te makkelijk. Vanaf september hebt u overal in het land op allerlei podia gestaan. U stond hier op het Plein toen het over het pgb ging. Toen het over de natuur ging, stond u ergens in Den Bosch met de Partij van de Arbeid en GroenLinks. Met de WSW stonden wij te demonstreren op het Malieveld. Maar waar was u de afgelopen dagen? Toen had u wat kunnen realiseren. Er ontstonden kansen, want de meerderheid viel weg bij het kabinet. Ik vind het dus echt teleurstellend dat u dit zo makkelijk afserveert. U bent vanavond eigenlijk al met de verkiezingscampagne begonnen, want u hebt wel tien, twintig keer gezegd "12 september verkiezingen", terwijl wij als eerste prioriteit hebben om de crisis aan te pakken. Ik ben diep teleurgesteld. Ik had dit echt anders verwacht.

De heer Roemer (SP):

Dat mag, mijnheer Slob, maar laat dat dan wederzijds zijn. Ten eerste hebt u mij ook geen een keer gebeld de afgelopen twee dagen. Ten tweede zijn wij consequent geweest de hele afgelopen periode, in die zin dat wij hebben gezegd dat die 12 mld. tot 14 mld., die 3%, onhaalbaar en onverstandig is. Ik heb in elk debat met iedereen, ook met u, aangegeven waarom wij vinden dat dat een enorme aantasting van de economie is en dat met zo'n harde bezuiniging de meest kwetsbaren veel te hard geraakt worden. Wij hebben daarom een alternatief gemaakt met een bezuinigingspakket tot 8 mld. Daarnaast hebben wij het voorstel gedaan om op tal van terreinen te hervormen, te veranderen, hoe je het ook maar wilt noemen: in de financiële sector, in de zorg, in het onderwijs. Voortdurend komen wij met voorstellen. Ga mij dus niet verwijten dat wij niet met voorstellen komen. Anders kom ik weer aanzetten met hetzelfde pakket alleen al voor de zorg dat ik aan de minister-president heb laten zien. Daarnaast hebben wij onze verantwoordelijkheid genomen en gezegd dat er in 2013 een stimuleringspakket moet komen om mensen in de bouw aan het werk te krijgen. Verwijt mij niet dat ik dit pakket, dat overwegend is gebaseerd op die 3%, niet kan steunen. Ik was ook zo eerlijk en oprecht om te zeggen met welke onderdelen ik blij was. Ik heb u er zelfs een compliment voor gegeven dat u een aantal wezenlijke dingen eruit hebt gehaald. Maar als u mij vraagt om een totaalpakket te steunen dat vertrekt van een uitgangspunt waarvan ik al driekwart jaar geleden heb gezegd dat ik dat

Roemer

onverstandig en onhaalbaar vind, dan vind ik dat niet eerlijk.

De heer **Slob** (ChristenUnie):

Wij mogen allemaal onze emoties wel even hebben op deze momenten. Dat heeft misschien ook wel een beetje met vermoeidheid te maken. Maar afgelopen dinsdag was ik inderdaad diep teleurgesteld. Toen zag ik u bij Nieuwsuur. Toen werd gevraagd: hoe gaan wij de crisis aanpakken? Alles werd naar 2015 doorvertaald. Maar daar reddden wij het gewoon niet mee. Dan hebben we weer drie kostbare jaren verloren. Ik had het zelf fraai gevonden als wij met elkaar de inzet hadden gehad om wel naar dat begrotingsherstel te gaan. Daarom hebben wij hier ook dinsdag met elkaar gedebatteerd en bekeken wie er crisispakketten had en wat wij konden doen. Ik herhaal wat ik de afgelopen dagen vaker heb gezegd: die 3% is er niet voor Brussel, maar voor onze kinderen en kleinkinderen. Als wij nu niet voor volgend jaar al die ingrepen doen, dan geven wij hun die rekening en die rekening is veel en veel te hoog.

De heer **Roemer** (SP):

Ik neem u helemaal niets kwalijk. In een democratisch land als Nederland mogen wij gelukkig met elkaar van mening verschillen over onze ideologie en onze visie op de economie. En ja, ik blijf het onverantwoord vinden – dat vindt de SP niet alleen; wij worden ondersteund door vele topeconomen door de hele wereld heen – als een rijk land als Nederland veel te hard in veel te korte tijd bezuinigt. Ik ben ervan overtuigd dat we daarmee heel veel schade aanrichten in onze economie, aan de publieke sector en aan het vertrouwen en de sociale zekerheid van heel veel mensen. Wij kiezen daar niet voor. Daarom hebben wij een sociaal alternatief geschreven. Ook wij willen dolgraag zo snel als verantwoord is naar een evenwicht in onze begroting. De heer Slob mag daar van mij anders over denken, zoals ik dat hopelijk van hem ook mag.

De heer **Slob** (ChristenUnie):

Dat mag inderdaad. Het is goed om af en toe eens stevig te debatteren. Het is ook alweer even geleden dat we hier met elkaar stonden. Begrotingsdiscipline is echter niet alleen belangrijk als het om de eigen partijfinanciën gaat, maar ook als het om de landsfinanciën gaat.

De heer **Roemer** (SP):

Daarom ... Mijnheer Slob, u moet nu niet weglopen. Dit vind ik een flauwe opmerking. Ik heb inhoudelijk beargumenteerd, vele debatten opnieuw, waarom ik vind dat 3% in 2013 onverantwoord is. Dat is niet omdat ik mooi wil praten. Het gaat erom dat als je dit wel zou doen, je de economie ontzettend veel harder laat krimpen dan nodig. Als je de btw zo fors verhoogt, heeft dat zulke schadelijke gevolgen voor het midden- en kleinbedrijf dat ik daar niet voor kies. Ik temporeer dat naar 2015. Daarna zorgen we zo snel mogelijk voor begrotingsevenwicht. Wij maken daarmee een economische keuze. Die maken we niet omdat we ergens voor willen weglopen. De manier waarop de heer Slob dat heeft gesteld, vind ik niet eerlijk.

De **voorzitter**:

Mijnheer Slob, als ik u was zou ik niet meer reageren. We gaan gewoon stoppen.

De heer **Roemer** (SP):

Hè, wat jammer nou. Het was net zo gezellig.

De **voorzitter**:

Dat heb ik begrepen.

Ik constateer dat mevrouw Sap en de heren Slob en Van der Staaij afzien van het woord. Het woord is aan mevrouw Ouwehand.

□

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD):

Voorzitter. Een iets minder zwart of grijs randje is niet genoeg. Er zal echt veel meer moeten gebeuren om de aarde leefbaar te houden en de financiën op lange termijn houdbaar te maken. Daarom heb ik twee moties, in de volle overtuiging dat de kiezer een mooie, goede nieuwe Kamer zal kiezen. In de tussentijd kan er op het ministerie van Financiën best wel wat werk worden verricht.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat grondstoffen schaarse middelen zijn, waar zuinig mee moet worden omgegaan om ook toekomstige generaties de mogelijkheid te bieden in hun behoeften te voorzien;

overwegende dat een grondstoffenheffing een mogelijkheid biedt om het belastingsysteem substantieel te vergroenen en de belasting op arbeid te verlagen;

verzoekt de regering, vóór Prinsjesdag concrete voorstellen uit te werken voor het invoeren van een grondstoffenheffing,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:

Deze motie is voorgesteld door het lid Ouwehand. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 912 (21501-07).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat er volgens het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) structureel 5 tot 10 mld. bezuinigd kan worden door te stoppen met milieubelastende subsidies;

overwegende dat stoppen met het subsidiëren van milieuvervuiling zowel ten goede zou komen aan de staatskas als aan het milieu;

verzoekt de regering, de notitie over milieuschadelijke subsidies van het PBL nader uit te werken tot concrete

Ouwehand

voorstellen om het belastingstelsel te vergroenen, en deze voor Prinsjesdag aan de Kamer te sturen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door het lid Ouwehand. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 913 (21501-07).

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

Gisteren heb ik met het oog op het belang van een leefbare aarde en op het belang van de rijksfinanciën twee moties ingediend over de Europese landbouw- en visserijsubsidies. Het stelde mij zeer teleur dat de partijen die een oproep deden aan de Kamer om hun verantwoordelijkheid te nemen, VVD en CDA, met steun van de PVV, die moties hebben afgewezen. Daar ligt pas een kans als we willen bezuinigen!

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Minister Rutte:

Voorzitter. Ik zal de moties langslopen, te beginnen met de motie-Samsom op stuk nr. 911 over de Wet werken naar vermogen. Het bedrag dat daar voor 2013 in staat, is ruim 100 mln. te hoog. Los daarvan: het kabinet gaat niet over de controversialiteit van wetsvoorstellen. Ik ontraad deze motie om een simpele reden. Dit demissionaire kabinet realiseert zich dat het om wetsvoorstellen door de Kamer te loodsen noodzakelijk is dat er bruggen naar andere fracties worden geslagen. Ik denk dat daar ruimte voor is. Het aannemen van deze motie zou die ruimte op voorhand wegnemen. Om die reden ontraad ik aanname van de motie. Ik vraag de Kamer om het kabinet de kans te geven om in overleg met de Kamer na te gaan of het mogelijk is om dit wetsvoorstel, mogelijk op een aantal punten aangepast, door de Kamer te loodsen.

In de moties op stuk nrs. 912 en 913 van mevrouw Ouwehand wordt de regering verzocht om allerlei voorstellen uit te werken. Ik wijs erop dat dit een demissionair kabinet is. Het is niet gebruikelijk dat demissionaire kabinetten nog dit soort vergaande beleidsnotities gaan schrijven. Ik stel voor dat het kabinet mevrouw Ouwehand en haar partij toegang geeft tot de planbureaus, voor zover zij deze al niet rechtstreeks heeft. In het kader van een verdere oriëntatie op haar eigen partijpolitieke standpunten, zal zij die toegang verschaft krijgen door ons. Ik vind een demissionair kabinet echter toch wat kwetsbaar om dit soort vergaande beleidsnotities aan de Kamer te zenden.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

Volgens het planbureau moet deze notitie nu juist verder worden uitgewerkt. Als de minister-president het heel zwaar wil houden, kan ik mij voorstellen dat er alleen een uitwerking komt waarbij de consequenties worden uitgezocht. Het kabinet is wel demissionair, maar de ambtenaren krijgen toch geen vakantie tot 12 september?

Minister Rutte:

Het kabinet stuurt niet slechts ambtelijke notities door. Het kabinet is gehouden om een politiek oordeel te hebben over de ambtelijke notities. Het heeft daarin een politieke verantwoordelijkheid. Dat onderdeel vind ik kwetsbaar. Als mevrouw Ouwehand zegt dat het de Partij voor de Dieren zou kunnen helpen – zo heb ik haar begrepen en misschien mag ik haar inderdaad zo verstaan – om toegang tot de ambtenaren te hebben, bied ik aan om die toegang te arrangeren, ruimhartig, zodat zij zich kan oriënteren op deze vragen. Daarmee voorkom ik dat ik met het stempel van het kabinet erop notities aan de Kamer stuur die volgens mij de demissionaire status van het kabinet te boven gaan.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

Dat is een mooie, werkbare oplossing. Zo gaan wij het doen, dank u wel. Ik trek mijn beide moties in.

De voorzitter:

Aangezien de moties-Ouwehand (21501-07, nrs. 912 en 913) zijn ingetrokken, maken zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Minister Rutte:

Tot slot: bij sommige fracties is er nog steeds sprake van het idee dat na 12 september 2012 alle afspraken vervallen. Ik herhaal wat ik daarover al heb gezegd. Net als altijd, worden politieke afspraken verwerkt in de boeken. Er kunnen pas aanpassingen komen in de boeken als er nieuwe politieke afspraken zijn gemaakt. Dat kan pas weer bij de formatie, dan wel bij besluit van deze politieke constellatie die nu een aantal gezamenlijke afspraken heeft gemaakt. Van het wijzigen van de afspraken was vanavond geen sprake, zo heb ik vastgesteld, dus in principe kunnen pas weer bij de formatie van een nieuw kabinet wijzigingen worden aangebracht. Met andere woorden: deze afspraken staan voor de langere termijn en worden structureel ingeboekt. Zij kunnen alleen worden aangepast als er bij bijvoorbeeld een kabinetsformatie wijzigingen worden doorgevoerd.

De beraadslaging wordt gesloten.

De voorzitter:

Bij de eindstemming zullen wij stemmen over de tijdens dit debat ingediende moties.

De vergadering wordt van 23.15 uur tot 23.20 uur geschorst.